

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

**ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN
EMPATİ EĞİLİMLERİ İLE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIKLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Semra AKBAŞ

**Enstitü Anabilim Dalı :Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı :Psikoloji**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Haydar ŞAR

EYLÜL - 2015

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN
EMPATİ EĞİLİMLERİ İLE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIKLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMRA AKBAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

Bu tez/....../2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

SINAV JÜRİSİ	ÜNVANI, ADI SOYADI	İMZA	BAŞARILI/BAŞARISIZ/ DÜZELTME
JÜRİ BAŞKANI	DOÇ. DR. ALI HAYDAR ŞAR		Basarılı
ÜYE	YRD. DOÇ. DR. BARIŞ BAŞARAN		Basarılı
ÜYE	YRD. DOÇ. DR. MEHMET MUHTEŞEM GAFFAR NEJAT		Basarılı
ÜYE			
ÜYE			

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Semra AKBAŞ

15.07.2015

ÖNSÖZ

“Özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin empati eğilimleri ve psikolojik dayanıklılıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi” isimli araştırma Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı Psikoloji Yüksek Lisansı’nda tez olarak hazırlanmıştır.

Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ailelerin normal çocuk sahibi ailelere göre baş etmesi gereken çok daha fazla zorluk bulunmaktadır. Bu zorluklarla baş etmeleri için koruyucu faktörlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ailelerin zorluklarla baş etmelerine etkisini araştırmak için empati eğilimi ve psikolojik dayanıklılıklarının ilişkisine belirlemek amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Araştırmamda emeği geçen danışmanım Doç. Dr. Ali Haydar ŞAR’a şükranlarımı sunarım.

Ölçeklerimi uygulamamda bana yardımcı olan Bahçelievler Rehberlik Araştırma Merkezi’ndeki iş arkadaşlarıma ve analizlerimi yapmamda bana destek olan Şeyma Arslan’a ve aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Semra AKBAŞ

15.07.2015

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
TABLolar	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Alt Problemler	2
1.3. Önem	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5.Sınırlılıklar	4
1.6.Tanımlar	5
BÖLÜM II:İLGİLİ LİTERATÜR	6
2.1. Özel Eğitim Gereksinimli Birey	6
2.1.1. Özel Eğitim Gereksinim Türleri	7
2.1.2. Rastlanma Sıklığına Göre Engel Türleri	8
2.1.3. Özel Eğitime Gereksinimli Çocuğa Sahip Olunduğunu Öğrenme.....	9
2.2. Empatinin Kökleri.....	11
2.2.1. Empatinin Gelişimi	11
2.2.2. Empatinin Tanımı.....	12
2.2.3. Empati ve Sempati Farkı	13
2.2.4. Empati Geliştirilebilir mi?.....	14
2.2.5.Empati ile İlgili Değişkenler	14
2.2.6. Empatinin Önemi	15
2.3. Psikolojik Dayanıklılık	16

2.3.1. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişimi.....	17
2.3.2. Empati ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi	20
2.4. İlgili Yayın ve Araştırmalar	22
BÖLÜM III: YÖNTEM.....	24
3.1. Araştırma Modeli	24
3.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi	24
3.3. Veri Toplama Araçları	25
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	25
3.3.2. Empatik Eğilim Ölçeği.....	25
3.3.3. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	26
3.4. Verilerin Toplanması	26
3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu	26
BÖLÜM IV: BULGULAR	28
BÖLÜM V: YARGI, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	38
5.1. Yargı.....	38
5.2. Tartışma.....	40
5.2.1. Özel Eğitim Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Empati Eğilim Düzeyi ile Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Tartışma.....	40
5.2.2. Özel Eğitim Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Empati Eğilim Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Tartışma.....	41
5.2.3. Özel Eğitim Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Tartışma .	42
5.3. Öneriler	43
5.3.1. Araştırmacılar İçin Öneriler	43
5.3.2. Uygulamacılar İçin Öneriler.....	44

KAYNAKÇA	45
EKLER: Ek 1: Kişisel Bilgi Formu	57
Ek 2: Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	58
Ek 3: Empatik Eğilim Ölçeği	60
ÖZGEÇMİŞ	62

KISALTMALAR

EEÖ: Empati Eğilim Ölçeği

YDÖ: Yetişkin Dayanıklılık Ölçeği

TABLULAR

Tablo 4.1. Empatik Eğilim Ölçeği Ölçeği'nden Alınan Puanlarla Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	27
Tablo 4.2. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları.....	27
Tablo 4.3. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının kişinin Çalışıp Çalışmama Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	28
Tablo 4.4. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının kişinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	28
Tablo 4.5. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	29
Tablo 4.6. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	29
Tablo 4.7. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Algılanan Gelir Seviyesi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	30
Tablo 4.8. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Medeni Hal Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	30
Tablo 4.9 Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları.....	31
Tablo 4.10. Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk Sayısı Değişkeni Durumu Değişkenine Göre Empati Eğilim Ölçeği Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	31

Tablo 4.11. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları.....	32
Tablo 4.12. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının kişinin Çalışıp çalışmama Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları.....	32
Tablo 4.13. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Kişinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	33
Tablo 4.14. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	33
Tablo 4.15. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	34
Tablo 4.16. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarının Algılanan Gelir Seviyesi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları.....	34
Tablo 4.17. Algılanan Gelir Durumu Değişkenine Göre Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	35
Tablo 4.18. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek Puanlarının Medeni Hali Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları.....	35
Tablo 4.19. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları	36
Tablo 4.20. Empatik Eğilim Ölçeği ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanları Dağılımının Normallliğini Denetlemek Amacı ile Yapılan Bir Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları.....	36

TezinBaşlığı: Özel Eğitime Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Empati Eğilim Düzeyi ile Psikolojik Dayanıklılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

TezinYazarı : Semra AKBAŞ Danışman: Doç. Dr. Ali Haydar ŞAR

KabulTarihi : 15/07/2015 SayfaSayısı: viii(önkısım)+61 (tez) + 6(ek)

Anabilim Dalı: Psikoloji Bilim Dalı: Psikoloji

Bu araştırma özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin empati eğilim düzeyi ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma, İstanbul ili Bahçelievler sınırları içinde yaşayan özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip toplam 160 anne ve baba ile gerçekleştirilmiştir.

Özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin sosyo-demografik bilgilerini öğrenebilmek sebebiyle araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu, empati eğilim düzeylerinin ölçülmesi amacıyla Empati Eğilim Ölçeği, psikolojik dayanıklılıklarının ölçülmesi amacıyla Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde çeşitli tanımlayıcı istatistiksel metotlar ve normal dağılım göstermeyen ölçekler arasındaki ilişkiyi saptamak için Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Normal dağılım göstermeyen parametrelerin karşılaştırılmasında iki grup olduğu durumlarda Mann Whitney U testi, ikiden fazla grubun olduğu durumlarda Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Farklılığa neden olan grubun tespiti için Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucuna göre; özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin empati eğilim düzeyi ile psikolojik dayanıklılıkları arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin cinsiyet değişkenine, algılanan gelir düzeyine, birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumuna göre empati eğilim ölçeği puanları ve psikolojik dayanıklılık puanları farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Psikolojik Dayanıklılık, Empati Eğilim Düzeyi

Title of the Thesis: The Relationship Between The Level of Emphatic Tendency and Resilience for Parents of Children with Special Education Needs.

Author :Semra AKBAŞ Supervisor: Assoc. Prof. Ali Haydar ŞAR

Date :15/07/2015 Nu.of pag.: viii(pretext)+61(mainbody)+6 (App.)

Department:Psychology Subfield:Psychology

This research was done to learn the relationship between the level of emphatic tendency and resilience for parents of children with special education needs. This study was based on 160 parents with children who need special education, in the limits of Bahcelievler of Istanbul.

Empathy Tendency Scale that measures the level of empathy of Children with Intellectual Disability, Resilience Scales that measures the level of empathy and Demographic Information Scale were applied. Within this study, several statistical methods were used to analyze the obtained data. For scales showing non-normal distribution properties, Spearman Correlation Test was conducted. In case of two groups with above statistical properties to determine the differences between groups, Mann Whitney U test and in case of more than two groups Kruskal Wallis test were used. To determine the group which causes the difference in the analysis, Mann Whitney U test was used.

According to the results of this research, there is a positive correlation between the level of emphatic tendency and resilience for the parents with children who need special education. The scores of the resilience scale for adults and emphatic tendency scale are varying according to gender, perceived income level and having more than are children with disability of parents.

Keywords: Special Education, Resilience ,Emphatic tendency scale.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem

Her aile çocuklarını sağlıklı bir şekilde yetiştirmek ister.Çocuklar henüz doğmadan aileler çocukları ile ilgili planlar ve beklentiler içine girmektedirler.Yeni bir çocuğun aileye girmesiyle birlikte aile çeşitli karmaşık duygularla baş etmek durumunda kalır.Ebeveynler çocuğun engelli olduğunu öğrendiğinde karmaşık duygularla beraber üzüntü,hayal kırıklığı ve şaşkınlıkla baş etmek durumda kalır. Özel eğitime ihtiyaç duyan bir çocuğa sahip olmak, gözlemlemek ve rehabilite isteyen aynı zamanda aile bireylerinin hepsiniekonomik, duygusal, sosyal, davranışsal ve bilişsel durumlardan etkileyen bir sağlık sorunudur(Kazak ve Marvin, 1984; Conk ve Yıldırım, 2005).

Özel eğitime gereksinim duyan çocuğa sahip ailelere çocuklarının engel durumu söylendikten itibaren aileleri ilgilenmeleri gereken pek çok problem beklemektedir. Bu süreçte ebeveynlerin birbirlerini suçlama,yeni duruma ayak uydurma, düzenin değişmesi gibi durumlarla baş etmesi gündeme gelmektedir. Aynı zamanda özel eğitim gereksinimliçocuğa sahip aile, toplumun, engelli çocuğa sahip ailelere olumsuz bakış açısı gibi pek çok problemle karşılaşabilmektedirler (Özbesler, 2008; Dönmez, Bayhan, Artan, 2001).

Bu sebeple özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğa ebeveynlik yapmak özel sorunlara yol açabilmektedir. Bu durum, ebeveynlerin, genellikle çocuğun yaşadığı sürece günlük ihtiyaçlarını ve çocukların problemleri davranışları ailelerin baş etmesi gereken sorunları arttırmaktadır (Doğru ve Arslan, 2008).

Engelli çocuklara sahip ebeveynler çoğu zaman özel ilgi beklerler. Anne-baba, bazen çocuklarının diğer çocuklar tarafından seilmeyeceği, dışlanacağı, bundan dolayı da diğer çocukların zararlı olduğu ve çocuklarını alaya alabilecekleri endişesine kapılabilirler. Bu durumda ayıplama, kızma, üzüme, sinirlenme ve korku gibi olumsuz duygulara girebilirler. İlgili kişi tarafından çocuğun ve ailenin tanınması ailedeki bu olumsuz duyguları azaltabilmektedir. Çalışanların engelli çocuğa ve ailesine karşı samimi duygular içine girmesi kendi duygularını tanıması bu olumsuz duyguları azaltabilir ve karşı tarafa güç verebilir. (Karatepe, 1992).

Özel eğitime gereksinimli çocuğa hizmet veren alanlar yıllardır çocuğa odaklanmış ve aileler üzerinde çok durulmamıştır. Ailenin desteklenmesi engelli

çocuğun desteklenmesi anlamına gelmektedir. Özel eğitim gereksinimli çocuğa verilen eğitimin tam olarak amacına ulaşabilmesi için ailenin yaşadığı zorlanmaların, anne-babaların gereksinimlerinin, sorunlarla başa çıkma mekanizmalarının incelenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir (Kaner, 2009).

Riskli durumlar ve zorluklar karşısında bazı insanlar sağlıklı ve mutlu kalabilirken, bazı insanlar kolayca hastalıklara yakalanmakta ve ruhsal olarak üzüntü duymakta ve zorluklarla başa çıkamamaktadır.

Özel eğitim gereksinimli bir çocuğa sahip olmak olumsuz sonuçlar doğurabileceği gibi olumlu sonuçlar da doğurabileceği araştırmalar sonucu gözlenmiştir (Patterson, 2002).

Kişinin kendisinin ve başkalarının ne hissettiğinin farkına varmasının, sosyal ilişkilerde ve psikolojik sağlık üzerindeki etkisinin önemi kabul görmektedir (Önder, 1999). Araştırmalar empatinin sosyal yeterlilik ve toplumsal uyum düzeyi ile arasında pozitif ilişki; saldırganlık ve istismar ile ise negatif ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır (Dökmen, 1998).

Özel eğitim gereksinimli bireylerin aileleriyle yapılan çalışmaların sonuçlarında farklılık gözlenmektedir. Tükenmişlik durumu, stres düzeyleri, aile yükü gibi alanlarda çalışıldığı gözlenmiştir. Ancak literatürde özel eğitim gereksinimli bireylerin ailelerinin empati ve psikolojik dayanıklılık ilişkisine rastlanılmamıştır.

Problem Cümlesi

Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi ile psikolojik dayanıklılıkları arasında ilişki var mıdır?

1.2. Alt Problemler

Yukarıda belirtilen problem durumu doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi ile psikolojik dayanıklılığı arasında ilişki var mıdır?
2. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi;

- a. Cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
 - b. Çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
 - c. Yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
 - d. Eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
 - e. Çocuk sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
 - f. Algıladıkları sosyo -ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?
 - g. Medeni duruma göre farklılaşmakta mıdır?
 - h. Birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 3.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları;
- i. Cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
 - j. Çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
 - k. Yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
 - l. Eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
 - m. Çocuk sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
 - n. Algıladıkları sosyo -ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?
 - o. Medeni duruma göre farklılaşmakta mıdır?
 - p. Birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Önem

Dayanıklılıkla ilgili literatür incelendiğinde, dayanıklılık insanın sağlıklı gelişimine etkisi olan doğal bir kapasite olduğu ortaya çıkmıştır. Kişilerin çeşitli açılardan güçlenmelerini sağlamanın onların dayanıklılıklarına olumlu etkiler sunacağı ortaya konmuştur (Masten ve Obradovic, 2006). Özel eğitim gereksinimli çocukların yaşamış oldukları engellin şiddeti ailelerin ruh sağlığına olumsuz etkileri olabilmektedir

(Khamis, 2007). Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynler çocuklarını büyütürken zaman zaman fiziksel ve psikolojik rahatsızlık yaşamaktadırlar. Psikolojik olarak yaşam nitelikleri azalmaktadır (Leung ve Li-Tsang, 2003).

Bu araştırma engelli çocuklara sahip ebeveynlerin empati becerilerinin ve psikolojik dayanıklılık arasında bir ilişkinin tespit edilmesi durumunda, psikolojik danışmanların psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışan uzmanlar, araştırmacılar ve eğitimciler için önemli bir veri kaynağı olacağı umulmaktadır. Normal bireyler ve bu risk grubundaki bireyler için empati becerisi ve psikolojik dayanıklılıkla ilgili farkındalık kazandırmaya yönelik grup çalışmaları düzenleyerek hayatın ilerleyen aşamalarında karşılaşılabilecekleri riskli durumlarla daha rahat başa çıkmalarına yarmasını sağlayan psikolojik dayanıklılıklarının sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Stresli ve zor durumlarla karşılaşıldığında bazı kişilerin daha dayanıklı olup hastalanmaması, bazı kişilerin ise kolayca hastalanmasının sebepleri için dayanıklılıkla ilgili çalışmalar önem arz etmektedir.

Bahçelievler örnekleme üzerinde yapılan bu çalışma sonucunda araştırmanın değişkenleri psikolojik dayanıklılık ve empati becerisinin arasındaki ilişkinin anlamlı çıkması durumunda yapılan ve yapılacak olan risk analiz çalışmaları doğrultusunda Rehberlik Araştırma Merkezine ve okul rehberlik servislerinin çalışmalarına kaynak oluşturacağı ve ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırma kapsamına giren ebeveynler, uygulanan testlerde yer alan ifade ve soruları içtenlikle ve yansız bir şekilde yanıtlamışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde İstanbul ili Avrupa Yakası Bahçelievler ilçesi Rehberlik Araştırma Merkezine kayıtlı engelli çocuklara sahip ebeveynler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Empati: Bir bireyin, karşısındaki insanın duygu ve düşüncelerini doğru anlaması ve ona yansıtmasıdır.

Psikolojik dayanıklılık: Bireylerin yaşamında karşılaştığı olumsuz değişikliklere uyum gösterebilmesidir.

Ebeveyn: Bir insanı doğuran veya yetiştirip büyüten aile büyüğüne verilen addır.

Risk: Kişilerin yaşamlarını zorlaştıran durum ya da durumlardır.

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde özel eğitime gereksinim duyan birey, empati ve psikolojik dayanıklılık kavramları ile ilgili literatür yer almaktadır.

2.1.Özel Eğitim Gereksinimli Birey

Özrürlük, engellik, yetersizlik kavramlarının kullanımı günümüzde tartışılan bir konudur. Yetersizlik, bir şeyi yapmada istenilen düzeyde yeterli olmama, sınırlı bir kapasiteyi ifade etmektedir. Engel ise, yetersizliği olan bireyin çevreyle iletişimdeki karşılaştığı sorunları ifade etmektedir (Eripek, 2005). Yetersizlik, özür kavramlarının değişik durumlarda incitici olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple “engelli” sözcüğünün kullanılması doğru bulunmaktadır (Ersanlı, 2010; Sucuoğlu, 2009). Bu araştırma boyutunda özel eğitim gereksinimli birey kavramının kullanılmasının da uygun olacağı düşünülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2009) özel gereksinimli birey şu şekilde tanımlanmaktadır; çeşitli sebeplerle bireysel ve gelişim özellikleri ve eğitim yeterlilikleri yönünden yaşlılarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylere özel gereksinimli birey denilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu ve Özürürlü İdaresi tarafından 2002 yılında yapılan araştırmada, ülkemizdeki toplam nüfusun %12, 29'unu engelli bireyler oluşturmaktadır. Ülkemizde engellilerin en yoğun yaşadığı bölge Marmara Bölgesi olarak bulunmuştur. Buna göre ülkemizde 8.431.937 (%12.29) kişi engelli olarak hayatlarını sürdürmektedir. Bu oranın % 7.092'ünü erkekler , %5.022'sini de kadınlar oluşturmaktadır.

Özel eğitim gereksinim sebepleri doğum öncesinde ve doğum sonrasında oluşabilir. Fiziksel engel olabileceği gibi zihinsel engel de olabilmektedir (Baybora, 2006). Doğuştan gelen özelliklere genetik faktörler, annenin hamileyken madde bağımlısı olması, kötü beslenmesi, ateşli rahatsızlık geçirmesi, travmalar, hastalıklar gibi sebepler sayılabilir. Doğum sırasında yapılan yanlış uygulamalar, travmalar ve kötü ve yetersiz ortamlarda gerçekleştirilen uygulamalar da engel oluşumuna sebep olabilmektedir (Bacıoğlu, 2006:4).

2.1.1.Özel Eğitim Gereksinim Türleri

Öğrencilik yaşantısı boyunca etraflarında işitemeyen, gözleri görmeyen, tekerlekli sandalye kullanan, konuşurken kekeleyen, bazı derslerde güçlük yaşayan, çok hareketli ya da okuma yazmayı çok erken yaşlarda öğrenmiş öğrencilerle karşılaşılır. Bu çocuklar diğer insanlardan farklıdır. Çoğunluktan farklı çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda destekleyen, engelli bireyi kendine yetecek hale getirerek toplumla kaynaşmasını ve bağımsız olmasını sağlayan eğitime özel eğitim denmektedir. Üretici bireyler olmasını sağlamak özel eğitimin amaçlarından sayılabilir (Heward, 2000, Akt: Ataman, 2003).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel gereksinimi olan engel grupları şöyle sıralanmıştır:

1. Zihinsel yetersizliği olan birey: 18 yaşından önce meydana gelen bilişsel işlemler ile sosyal, pratik uyum becerilerinde akranlarından anlamlı sınırlılıklar görülen yetersizlik durumudur. Dört düzeyi vardır.
 - a) Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey
 - b) Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey
 - c) Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey
 - d) Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey
2. Birden fazla yetersizliği olan birey: Kişinin sosyal uyumunu ve öğrenmesini etkileyen birden fazla alanda görülen yetersizlik durumudur.
3. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan birey:
4. Dil ve konuşma güçlüğü olan birey
5. Duygusal ve davranış bozukluğu olan birey
6. Görme yetersizliği olan birey
7. İşitme yetersizliği olan birey
8. Ortopedik yetersizliği olan birey
9. Otistik birey

10. Özel öğrenme güçlüğü olan birey
11. Serebral palsili birey
12. Süreğen hastalığı olan birey
13. Üstün yetenekli birey

2.1.2.Rastlanma Sıklığı Yüksek Olan Engel Türleri

Zihinsel Yetersizlik:

Hafif, orta, ağır ve çok ağır zihinsel yetersizlik olarak sınıflandırılabilir. Zihinsel engel işlevlerdeki sınırlılık anlamına gelmektedir.

Zihinsel engelli çocuklarda bilişsel işlemler gerilik, öğrenme işlemlerinde daha az başarı, dikkatlerinin dağınık ve kısa süreli olması, kısa süreli hafızadaki bilgileri uzun süreli hafızaya aktarmada çeşitli problemler beklenmektedir. Kişilik ve sosyal özelliklerinde sıklıkla tipik bazı sorunlar görülmektedir. Zihinsel engelli çocuklarda konuşma ve dil bozukluklarının yaygınlık oranları ve ağırlık dereceleri, zihinsel engelin ağırlık derecesiyle yakından ilişkilidir. Hafif derecede zihinsel engellilerin konuşmaya daha geç başladığı, orta derecede zihinsel engellilerin aynı kalıplarla konuştuğu, ağır düzeyde zihinsel engellilerde ise konuşmazlık sıklıkla görülmektedir (Eripek, 2009).

Fiziksel Yetersizlik:

Fiziksel yetersizliği etkileyen durumlar sinir sistemi ile ilgili yetersizlikler, kas iskelet sistemi ile ilgili yetersizlikler ve sağlık yetersizlikleri olmak üzere üç başlıkta toplanabilir.

A-Sinir Sistemi ile ilgili yetersizlikler:

1.Serebral palsy: Beynin zarar görmesi veya beynin gelişiminde herhangi bir normal olmayan durum sonucunda doğuştan ya da hayatın ilk yıllarında meydana gelen bir durumdur (Şimşek, 2000).

2.Spina Bfida: Hamileliğin erken dönemlerinde bilinmeyen sebeplerle doğuştan omurgada oluşan yetersizliktir. Çocuğun hayatını devam ettirebilmesi için doğumdan kısa bir süre sonra yapılan ameliyat sonrası bacaklarda geri dönüşü olmayan felç, duyu kaybı meydana gelmektedir (Özaras, 2000).

Otizm

Otizm, insanların sosyal etkileşim ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Otizmin nedeni organiktir. Şahıs zamirlerini kullanmakta güçlük çekmektedirler. Konuşma konusunda sınırlılık, neden- niçin-nerede- nasıl sorularını yanıtlamada güçlük ve sosyal becerilerde sınırlılık gibi belirtileri olabilmektedir. Davranışsal olarak tekrarlayan hareketler belirgin özellikleri olabilir (Sucuoğlu, 2003).

2.1.3.Özel Eğitim Gereksinimli Çocuğa Sahip Olunduğunu Öğrenme Aşaması

Literatür incelendiğinde anne babaların uyum sürecini anlatan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır:

Aşama Modeli

Bu modele göre farklı özelliklere sahip olduğunu öğrenen aile ilk aşamada yoğun bir çökkünlük yaşamakta ve farklı duygulara girmektedir. Bu evrede aile yakınlarıyla etkileşimini keser. 2. Aşama ise tepkisel dönemdir. Sevgi ve öfke duyguları bir arada yaşanır. Geçmişteki hatalarından dolayı cezalandırıldıklarını düşündükleri için suçluluk duyabilirler. Neden biz? gibi sorular sorar ve öfke duygusu yaşarlar. Çocukların engelini kendi engelleri gibi algıladıkları için utanma duygusu yaşanabilir. 3. Aşama ise öncelikle çeşitli yerlere giderler ve engeli yok etmenin ve çocuklarının normale dönmesinin yollarını ararlar. Daha sonra farklı bir çocuğu olduğunu kabullenir ve neler yapabileceğini düşünmeye başlarlar. En sonunda da uyum oluşur ve yeniden düzenlemeler yapılır (Arman, 2009).

Sürekli Üzüntü Modeli

Aileler farklı çocuklara sahip oldukları için aile içinde, çevrede karşılaştıkları sorunlar nedeniyle sürekli bir kaygı ve endişe içinde olmaktadır. Çocuğun durumuna üzülen ebeveynlerin çocukları için daha çok çaba göstereceği düşünülmektedir (Akkök, 2003).

Çaresizlik, Güçsüzlük, Anlamsızlık Modeli

Akkök, (1997) ailelerin yaşadığı olumsuz duyguları yakın çevreyle ilişkilendirmektedir.

Yakın çevrenin durumu çaresizlik ve olumsuz bir olay olarak algılaması ve bunu aileye yansıtması ailenin de aynı şekilde algılamasına yol açar. Aile benzer olarak güçsüz, çaresiz hisseder ve daha kötümser bir tablo meydana gelir.

Kişisel Yapılanma Modeli

Anne babaların verdikleri tepkiler bakış açılarına göre değişmektedir. Bu modele göre uyum sağlama aşaması bilişsel yönden ele alınmaktadır. Ebeveynler annenin hamilelik döneminde kendi geçmiş deneyimlerine ve beklentilerine göre çeşitli hayaller kurarlar. Farklı bir çocuğun aileye katılımı hayallerle çelişir ve aile yeni bir uyum dönemine girer (Akkök, 2003).

EMPATİ

2.2.Empatinin Kökleri

Empatinin kökleri özbilince dayanmaktadır; duygularımıza açık olduğumuz kadar hisleri anlamayı da o kadar iyi yapabiliriz. Ses tonu, beden duruşu ve çok şey ifade eden sessizlikler kişilerin ne hissettiğini anlamının önemli noktalarındandır. İnsanların sözsüz mesajlarını okuyabilmek adına en kapsamlı araştırmalardan olan, Harvardlı Psikolog Robert Rosenthal ve öğrencilerinin PONS (Sözel Olmayan Duyarlılık Profili) adında bir testtir. Genç bir kadının nefretle analık sevgisi arasında değişen çeşitli duygularını yansıttığı bir dizi video kasetten oluşmaktadır. Sözler anlaşılabilir hale getirilerek yüz ifadesinden, çeşitli vücut hareketlerinden duygunun algılanmasına dayandırılmıştır. PONS aynı zamanda 1011 çocuğa da uygulanmıştır. Empatinin akademik zekadan bağımsız olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak kişinin söylediği ses tonu, el-kol hareketleri ile uyuşmuyorsa, duygusal gerçek söylenen şeyde değil nasıl söylenildiğinde saklı bulunmaktadır (Goleman, 1998).

2.2.1.Empatinin Gelişimi

Gelişim psikologları bebeklerin kendilerinin farkında olmadan başkasının sıkıntısından rahatsız olduklarını savunmaktadırlar. New York Üniversitesi'nden Martin L. Hoffman'ın bir araştırmasında, bir yaşındaki bir çocuk ağlayan arkadaşını teselli etmesi için, odada bulunan çocuğun annesini görmezden gelip kendi annesini çocuğun yanına getirmiştir. Karşı tarafın ne hissettiğini daha iyi anlayabilmek taklit edildiğinde daha anlaşılır olmaktadır. Örneğin annesinin gözyaşı döktüğünü gören bir bebek hiç ağlamadığı halde gözlerini silmiştir (Akt: Goleman,1998)

Amerikalı psikolog F. B. Titchener 1920'de empati kelimesinin teknik anlamının karşılığı olan motor mimikleme olarak adlandırılan hareket taklidini ilk kez kullanmıştır. Hareket motor taklidi bebekler iki buçuk yaşına ulaştıklarında kaybolur ve başka bir bireyin acısının kendilerinininkiyle aynı olmadığını anlarlar. Bu durumu Köksal (2005), şu şekilde açıklamaktadır: 0-1 yaşındaki bebekler diğer kişilerin üzüntüsüne tepki verirler ancak üzüntünün farkında değildirler. 1-2 yaş civarında kişinin üzüntülü

olduğunun farkına varabilirler ancak kendisinden farklı ihtiyaçları olabileceğini kavrayamazlar. 2-10 yaş arasındakiler farklı gereksinimlerin farkına varmaya ve olaylara kendi fikirlerini aktarmaya başlarlar. 6 yaşından sonra karşısındakinin duygularının anlamaya başlayabilirler.

Empati en ileri aşamasına çocukluk dönemine gelindiğinde ulaşır. Bu noktada kötü durumda olan fakirlere, toplumdaki dışlananlara, ezilenlere karşı bir şeyler hissedebilirler (Goleman, 1998).

2.2.2. Empatinin Tanımı

Bir kişinin, herhangi bir durum olduğunda, karşısındaki insanın duygu ve fikirlerini doğru olarak algılaması, onun hissettiği duyguları hissetmesi ve bu durumu ona geri iletmeye sürecine empati denir (Roger, 1983). Empatinin hem bilişsel hem de duygusal boyutu vardır. Bilişsel boyut, kavrama, anlama gibi zihinsel süreçlerden oluşmaktadır. Sadece bilişsel boyutun olması yeterli olmamaktadır. Kişinin duygularını anlayıp geri yansıtma süreci olan duygusal boyutun da yeterli olması gerekmektedir. Hem bilişsel hem duygusal empatinin yüksek olması karşımızdaki kişinin hissettiklerini anlayıp geri iletmemizi olumlu etkilemektedir (Öz, 1998). Empatik beceri ise; kişinin diğer bireylerin düşüncelerini, algılarını, hislerini ve tutumlarını doğru bir şekilde anlaması ve geribildirim vermesidir (Karaarslan ve Özgür, 2001). Empatik eğilim ve empati becerisi birbirlerinden farklılaşmaktadır.

Empati becerisi karşısındaki kişinin duygularının ve hislerinin anlaşıldığını karşı tarafa hissettirebilmektir (Kaya ve M. Siyez, 2010). Empatik eğilim ise kişinin diğerlerinin hayatlarını ve duygularını anlama ve hissetme potansiyelidir (De Wied, Goudena ve Matthys, 2005). Empatik eğilim, empatinin duygusal boyutunu oluşturup doğuştan gelen bir özelliktir ve bireyin bilişsel gelişiminden ziyade tutum ve kişilik gelişimini önemli kılmaktadır. Bu sebeple değiştirilmesi için uzun süreli eğitime gereksinim duyulmaktadır (Metev ve Gerçek, 2005).

Borke'a (1973) empati, sosyal uyum için gerekli olan temel insani özelliklerinden birisidir. Günlük yaşamın hemen hemen her alanında kullanılması zorunlu olmaktadır (Akt:Dökmen,1998). Empati alanında yapılan araştırmalarda, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşanların empati düzeyinin yüksek olduğu, empatik

beceriye sahip kişilerin karşısındaki insanların davranışlarının sebeplerini anlayabildiği, saldırganlık ve empati arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur (Yüksel, 2004). Bireyler kendileri ile empati kurulduğunda kendilerini önemli ve anlaşıldıklarını hissederler (Dökmen,1994).

2.2.3.Empati ve Sempati Farkı

Empati ve sempati kavramı ayrı kavramlardır. Empatide kişi ayrı bir birey olduğunun farkında olarak karşısındakinin olumlu-olumsuz duygularını anlamaya çalışır. Sempati de ise acı çeken kişiyi teselli etme ve onun tarafında olma vardır. Empati de karşıdaki kişiyle aynı duygu ve düşünceleri paylaşmak zorunda değildir (Akt; Körükçü, 2004).

Sempati duymak karşısındaki insanın duygusunun aynısını yaşamak demektir. Onun gibi acı çekmek, onun gibi gülmek örnek verilebilir. Sempatide yandaş olup taraf tutmak vardır. Empatide bir insanın duygusunu anlamak varken; sempatide duygusunu anlamış olsak da olmasak da karşımızdakine hak vermek vardır (Dökmen, 2008).

Dökmen'in Empati ile İlgili Basamakları

Dökmen'in (2005) empatiyi üç aşamalı bir şekilde aktarmıştır.

1. Onlar Basamağı: Bu basamakta sorunun sahibinin duyguları düşünülmez. Sorunla ilgili duygu paylaşımı yoktur. Sorunla ilgili ortamda bulunmayan kişilerin fikrini söylemiş gibi geri bildirim verilir. Bazı genellemeler yapılır, atasözleri kullanılır.
2. Ben Basamağı: Sorun sahibi eleştirilir, hataları söylenir ve akıl verilir. Empatik tepki verecek kişi benmerkezcidir. Dinleyen kişi 'Aynı sorun bende de var' diyerek kendi sorunlarını anlatmaya başlayabilir. Yeterli empati kurulmamış sayılır.
3. Sen Basamağı: Empatik tepki veren kişi sorun sahibinin rolüne girer ve onun bakış açısıyla bakmaya başlar. Toplumun ya da kendi düşüncelerini iletmez. Sorunlarını anlatan kişinin ne yaşadığını, ne hissettiğini anlamaya çalışır.

Dökmen (2005) yukardaki basamaklara göre 16 empati basamağı oluşturmuştur. Bunlar en kalitesizden kaliteliye doğru aktarılacaktır.

2.2.4. Empati Geliştirilebilir Mi?

Payne ve diğerleri (1972)'ne göre empatiyi geliştirmede kullanılan dört teknik aşağıdaki gibidir:

Didaktik Eğitim Tekniği: Bireye empati ile ilgili bilgiler verilir.

Yaşantısal Eğitim Tekniği: Empati eğitiminde olan bireye iletişim kurduğu bireylere olan yaşantıları banttan izletilerek ya da gözlemci kişi tarafından eleştiride bulunmasıdır.

Rol Oynama Tekniği: Kişinin karşısındaki kişinin rolüne girerek onun bakış açısıyla bakmayı öğrenir.

Modelden Öğrenme Tekniği: Bireyin, uzmanın danışanlarla geliştirdiği iletişimi video yoluyla izleyerek öğrenmesidir (Akt: Dökmen, 1998).

Araştırmalara bakıldığında empatinin eğitim yoluyla geliştirilebildiği düşünülmektedir.

2.2.5. Empati ile İlgili Değişkenler

Empati ile ilgili çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Empatinin dayanıklılık için önemini daha iyi ifade edebilmek için çeşitli araştırmalara değinilecektir:

Cinsiyete göre yapılan incelemelerde değişik sonuçlar bulunmaktadır. Ornum ve arkadaşları (1981) kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek, Eisenberg- ve Lennon (1980) ise sözsüz empati boyutunda ise erkek öğrencilerin empati düzeyinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğunu bulmuştur. McClelland (1951), kişilerin empati becerilerinin cinsiyetleri ile bağlantısının olmadığını belirtmiştir. Kalliopuska (1984) sosyal sınıf açısından orta sınıfa mensup babaların diğer sosyal sınıflara oranla daha yüksek empati düzeyine sahip olduğu bulunurken anneler açısından bir fark

bulunmamıştır. Sosyo-ekonomik düzeyle ilişkisinde alt sosyal sınıfta olan çocukların daha fazla empatik davrandıkları bulgusu yer almaktadır (Akt:Dökmen, 1987).

Değişkenler açısından yeni çalışmaların yapılması literatüre güç kazandıracaktır.

2.2.6.Empatinin önemi

Empati kurabilmek günlük yaşam için çok önemli bir kavram olmaktadır (Alisinanoğlu ve Köksal, 2000). İnsanlar çoğu alanda hoş ve etkili sosyal ilişki kurabilmek için diğer insanların duygularını tahmin etmeye çalışırlar. Empati kişilerin davranışlarının sonuçlarının karşıdaki etkilerini tahmin ederek kırıncı davranışlarını durdurmayı sağlar (Singer ve Lam, 2009).

Empati arttıkça yardım etme davranışının arttığı bilinmektedir (Duru, 2002). Empati kişiler arasındaki iletişime olumlu katkılar sağlamaktadır. Empati ile kişi karşıdaki kişi ile ilişkisinin temellerini sağlam atabilmektedir (Güngör, 2007).

2.3.Psikolojik Dayanıklılık

Faller (2001), psikoloji konulu yaptığı alan araştırmasında korku, depresyon gibi olumsuz kelimeler ile ilgili 70.856 kayıt bulurken, sevinç, mutluluk gibi olumlu kelimeleri içeren 851 kayıt bulmuştur. Bireyin güçlü yönlerinin araştırılmasının ihmal edildiği düşünülmüştür. Günümüzde pozitif psikoloji alanında umut, iyilik hali, affedicilik gibi konularda araştırmaların arttığı gözlenmektedir (Gable ve Haidht,2005). Psikolojik dayanıklılık, pozitif psikolojinin önemli kavramlarından biridir.

Dayanıklılık, Fromm, Kobasa ve Maddi gibi varoluşçu psikologlar tarafından ortaya atılmıştır(Bower, Chant ve Chantwin,1998).

Psikolojik dayanıklılık kavramını Illinois belediyesinde çalışan orta ve üst düzey yöneticiler üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda Kobasa (1979) geliştirmiştir. 670 erkek yöneticiye son 3 yılda yaşadıkları stresli olayları ve hastalıkları listelemeleri istenmiştir. Stres seviyesine ve hastalıklara göre 2 gruba ayrılmışlardır. Sonuç olarak yüksek stresli olaylarda düşük hastalık seviyesi gösterenlerin meydan okuma, kontrol ve bağlanma özelliklerine sahip oldukları saptanmıştır. Kobasa, (1982) dirençli kişiliğe sahip bireyler stresi de acıyı da hayatın bir parçası olarak görebilmektedirler. Kişi, ‘olaylar başıma geliyor ama bununla baş edebilirim’ şeklinde düşünmektedir.

Kobasa'nın 1979 yılındaki araştırmasının sonuçlarına göre; psikolojik dayanıklılık adanmışlık, kontrol ve meydan okuma özelliklerden oluşmaktadır. *Adanmışlık*, herhangi bir güçlük içeren olaydan kurtulmak için yaratıcı yol bulmada kendine güvenmeyi, duruma müdahale etmeyi ifade eder. Bu özellik, bireyi zorlu durumlar karşısında güçlü kalmasını sağlar. *Kontrol*, olayları kontrol edebileceğine ve stres oluşturan etkenlerle mücadele edebileceğine dair bir inancı ifade eder. *Meydan okuma*, değişimi bir gelişme için fırsat olarak görmeyi ve zorluklarla mücadele etmeyi ifade eder (Maddi ve Khoshaba, 1994).

Ramirez (2007) psikolojik dayanıklılığı değişimlerden, kötü durumlardan ya da depresyondan çabucak kurtulma, eski haline kolayca dönebilme olarak ifade etmiştir.

Nevid, (2009) psikolojik dayanıklılığın bir iç kontrol odağı olduğunu ve stresle başa çıkmada etkili olduğunu belirtmektedir.

Psikolojik rahatsızlığa sebep olan gerginliği önleyen bir kişilik özelliğidir. Psikolojik dayanıklılığı yüksek bireyler, rutin çalışmalara ve işlere daha çok bağlanır, yaşamlarını kontrol altında tutarlar. Beklenmeyen olayları gelişmek için önemli sayarlar. Dayanıklılık düzeyi düşük bireylerde ise değişikliklere karşı direnç ve uzaklaşma görülür (Klag ve Bradley, 2004).

2.3.1.Psikolojik Dayanıklılığın Gelişimi

Psikolojik dayanıklılık doğuştan mı gelmektedir yoksa sonradan mı kazanılır? Block ve Block (1980) dayanıklılığın doğuştan geldiğini savunurken; daha sonra yapılan çalışmalarda öğrenilebilen bir kişilik özelliği olduğu ortaya çıkmıştır (Beardslee ve Podorefsky, 1988).

Dayanıklılık erken çocukluk döneminde gelişmektedir ve çeşitli hayat deneyimlerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kobasa ve Maddi (1994) çocukluk dönemindeki yaşantıların psikolojik dayanıklılığın temellerini oluşturduğunu savunmuşlardır. Stresli ve zor durumlarda anne babalar yaşamı düzenleyen ilkeleri geliştirici rol oynamalıdır. Çocuklarının birey olduklarını kabul edip sorumluluk almalarına fırsat tanınmalıdır. Çocuklar kendi seçimlerini kendileri yapmalıdır. Ailesi tarafından yeterince ilgi görmeyen çocuklar hayatlarını yoluna koymak için çaba sarf etmektedirler ve kendilerine daha iyi bir hayat kurma yeteneğine sahip olabilmektedir.

Pollock'a (1989) göre, Erikson'un bağımsızlığa karşı utanç evresinde dayanıklılığın gelişmesi açıklanabilmektedir. Çocuklar 1- 3 yaşında tuvaletini yapmayı, düşmeden yürümeyi öğrenirler. Bunları kendi başlarına denemeye başlarlar ve özgüvenleri gelişir. Eğer çocuk tam yürümeyi denerken anne-baba düşer diye müdahale ederse ya da özgüvenini zedeleyecek bir davranışta bulunursa çocukta bağımsızlık duygusu gelişmez ve özgüven zedelenebilir. Eğer anne-baba çocuğun bağımsızlığını kullanmasını desteklerse hata yaptığında kaygılarını giderirse çocuğun kendine güveni artar ve gelecekte seçme, karar verme ve bağımsız davranma durumları gelişecektir. Karşılaşılan zorluklarla baş etme duyguları gelişecektir.

Erken yaşta dayanıklı olma kapasitesini kullanabilenler psikolojik olarak daha dayanıklı hale gelebilirler. Kobasa ve Maddi (1994) erken yaşlarda düşük sosyo-ekonomik düzey, ebeveyn kaybı, fiziksel ve ruhsal sıkıntılarla baş etmenin etkili olduğunu bulmuştur.

Haase (2004) psikolojik dayanıklılık; aile desteği, dışsal destek ve kişisel özellikler olmak üzere üç ana başlık altında daha iyi açıklanabilir. Aile içinde anne-baba ile iyi ilişkiler kurmanın önemli olduğu belirtilmektedir (Fonagy ve ark., 1994; Hawley ve DeHaan, 1996). Kişisel özellikler zeka, öz-yeterlilik, yetenek, sosyal olma, güçlü iletişim becerisine sahip olma gibi özelliklerdir (Olsson ve ark.,2003). Psikolojik dayanıklılığı arttıran dışsal faktörlere arkadaşlar, öğretmenler ve komşular girmektedir (Brooks, 1994; Garmezy, 1993; Werner, 1993).

Anthony ve Cohler. 1987; Dayanıklılık kavramının tanımlarında sonuçlara ve sonuçların sebeplerine göre üç önemli kavram yer almaktadır: risk faktörleri, olumlu uyum/baş etme ve koruyucu faktörler (Akt:Tümlü ve Receptoğlu, 2013).

Risk faktörleri, uyumlu olmayan davranışa ya da anomaliye sebep olan durumları (Terzi, 2005) ifade etmekle birlikte bireysel (erken doğum, olumsuz yaşam olayları, kronik hastalıkları), ailesel (ebeveyn hastalığı, ebeveynlerin ayrılması, tek ebeveyn ile yaşama, ergenlik döneminde anne olma), çevresel risk faktörleri (Gürkan, 2006) olarak üç grupta incelenmektedir (Er, 2009).

Risk faktörleri: Çocukluk ya da ergenlik döneminde riskli durumlara maruz kalanların gelişiminde aksamalar oluşabilir. Literatürdeki öncü çalışmalardan olan Kauai çalışmasında yoksulluk, sosyoekonomik düzeyin düşük olması, ailedeki şiddet, annenin öğrenim düzeyi ve ebeveynlerdeki patolojik belirtiler risk faktörleri olarak belirlenmiştir (Werner, 1989).

Gerçek risk ya da olumsuz durum içermeden yapılan dayanıklılık tanımlamalarının her zaman eksik kalacağı savunulmaktadır (Garmezy, 1993). Buna paralel olarak eğer ortada bir risk yoksa kişinin psikolojik olarak sağlam olduğunun savunulamayacağı düşünülmektedir (Werner, 1989). Garmezy (1987), risk faktörünün sayısının çok olması durumunda bireyin o kadar risk altında olduğunu savunmuştur. Düşük ekonomik düzeyden gelen ve koruyucu özellikleri az olan ailelerde yetişen

çocuklar daha çok strese maruz kaldıklarını ve zihinsel kapasitelerinin düşük olduğunu, daha az yetenekli olduklarını öne sürmüştür. Risk faktörleri; bireyle ilgili, aile içi ve toplumsal risk faktörleri ele alınabilir.

1970'li yıllarda Werner ve arkadaşları Kauai Adası'nda yoksulluk içinde doğan bebekler üzerinde başlatılan 40 yıl süren bir araştırma yapmışlardır. Anne karnında strese maruz kalan, yoksulluk içinde gelişen ve ailesel zorluklar yaşayan bu bebeklerin büyük bir kısmı geç ergenlik veya erken yetişkinlik dönemlerinde bağımsız birey olabilmişlerdir (Garmezy, 1991).

Koruyucu faktörler: Koruyucu faktörler, risk ya da stresin etkisini azaltan ya da ortadan kaldıran, sağlıklı uyumu ve bireyin becerilerini arttıran aynı zamanda stresi azaltan durumları tanımlar (Masten, 1994). Bazı çocuklar stresli durumlardan derinden etkilenirken bazı çocuklar ise kolayca uyum sağlayabilmektedir. Yapılan çalışmalarda psikolojik olarak dayanıklı çocukların zorluklarla başa çıkmada içsel ve sosyal desteği içeren dışsal desteği kullandıkları belirlenmiştir. İçsel ve dışsal faktörler olumsuz şartları azaltmaktadır (Murray, 2003). Garmezy (1987) koruyucu faktörleri bireysel faktörler, aile ile ilgili koruyucu faktörler ve aile dışındaki koruyucu faktörler olarak üçlü bir şekilde gruplandırmıştır. Werner (1989) de koruyucu faktörleri bireyin kendisi ile ilgili olumlu atıfları, aile içindeki duygusal bağlar ve toplumdaki sosyal destek ağının varlığı olarak Garmezy'e benzer şekilde üç ana başlıktan toplamıştır.

1. Bireysel Koruyucu Faktörler: Öz-saygı, özgüven, öz-yeterlilik, zeka, yumuşak başlılık ve sosyal beceriye sahip olmak
2. Aileden Kaynaklanan Koruyucu Faktörler: Anne-baba ile sıcak bir ilişki, sosyoekonomik yönden avantajlı olma, iyi ebeveyn nitelikleri.
3. Aile Dışındaki Koruyucu Faktörler: Sosyal bir çevre, insanlarla iyi iletişimde olma vb.

Engelli bir çocuğa sahip olduğunu öğrenen aile için değişiklikleri kabullenmek ve uyum sağlamak için psikolojik dayanıklılık önemli bir işlev görmektedir.

Psikolojik Olarak Dayanıklı Bireylerin Özellikleri:

1. Rutter (1985) , özgüveni yüksek bireylerin stresli durumlarla başa çıkmada daha etkili olduklarını savunmaktadır.
2. Sakin bir ruh haline sahip olmak, çeşitli bakış açılarına sahip olmak, otokontrol, mizah anlayışı ve entelektüel beceri gibi özellikler de dayanıklı bireyleri savunmasız bireylerden ayırmaktadır(Werner ve Smith, 1982).
3. Harvey (1996), iç tutarlılık, öz yeterlilik, güvenli ilişki kurabilmek, travmanın etkilerinin farkına varabilmek- semptomları düzene koyabilmek ve hayatla ilgili olumlu bir anlam geliştirebilmek dayanıklılığı arttırmaktadır.
4. İyi arkadaşlık kurabilmek ve dostlukları uzun süre sürdürebilmek (Werner, 1995).

Psikolojik olarak iyi olmak için kullanılabilecek stratejiler:

- Var olan uygun kaynakları kullanabilmek
- Strese ve olumsuz duygulara sebep olan etmenleri azaltmak
- İncinebilirliği ve risk faktörlerini azaltmak
- Koruyucu süreçleri geliştirmek şeklindedir (Masten, 1994).

Psikolojik dayanıklılık, stresli durumlarla baş edebilme konusunda yardımcı bir kişilik özelliği olarak düşünülebilir (Terzi, 2005). Psikolojik dayanıklılık ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda eğitim, yaş, cinsiyet gibi bazı kişisel özelliklerle etkisi araştırılmış ve birbiriyle çok ilgili olmayan sonuçlar elde edilmiştir(Crowley ve diğ., 2003). Çeşitli değişkenlerle incelenmesi faydalı olacaktır.

2.3.2.Psikolojik Dayanıklılık ve Empati İlişkisi

Başkalarına karşı duyarlı olmak, onların çektikleri acıların farkına varma ve acılarını azaltmak anlamına gelmektedir (Nef, 2008). Duyarlı bireylerin olumsuz durumlar karşısında yaşadıkları duygu ve düşüncelerin şiddetini azaltmaya yardımcı olduğu bilinmektedir (Gilbert, 2009).

Öz duyarlılık empati ve farkındalığın bir birlikteliği olarak da açıklanmaktadır. Çünkü öz duyarlılık kişilerin kendi acılarını hafifletmelerini sağlarken yargılama ve yorumlardan uzak kalmayı hedef alır (Kingsburgy, 2009). Öz-duyarlılık, bireylerin

olumsuz yaşantıları sonucunda; kendilerine acımasızca davranmaları yerine anlayışlı bir Şekilde yaklaşmaları ve zor yaşantıları bütün insanların başına gelebilecek bir deneyim olarak kabul görmeleri ve gözlemler sonucu uyum sağlamaları demektir. İnsanların mükemmel olmadığının ve hata yapma potansiyellerinin olduğunun farkında olma durumudur. Bireyleri yargılamadan anlamaya ve acılarını paylaşmaya çalışmak olarak da adlandırılabilir. Kişisel koruyucu faktörler içinde sayılabilen öz duyarlılık psikolojik dayanıklılığı besleyen önemli bir yapıdır (Nef, 2003). Empati, insandaki saldırgan davranışları azaltan bir etkiye sahiptir (Thompson ve Gullone, 2008).

Kişinin içsel dünyasındaki yaşantılarının bir başkası tarafından kişiye yansıtılması sonucunda; kişi daha önce bilincinde olmayan Őeylerin farkına varır ve sorunları görmeye başlar ve kaynağına inebilir. Yani empati, etkili problem çözmenin yollarından biridir (zcan, Oflaz ve Türkbay, 2003). Psikolojik dayanıklılık içerisinde etkili başa çıkma ve sorunların üzerinden gelme ve problem çözme gibi terimler olduğu gözlenmiştir.

2.4. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Şahin (1998) , araştırmasında strese karşı dirençli bireylerin değişmeye açıklık, yaptıkları işe kendini verebilme, olayların kontrolünü elinde tutabilme gibi tutumlara sahip olduklarını savunmuştur. Yoğun stresli işlerde çalışıp, hastalığa yakalanma oranlarının daha düşük olanların stresli olayları tehdit olarak değil becerilerin gelişimi için bir fırsat olarak gördükleri ve yaşama etkin olarak katıldıkları gözlenmiştir. Psikolojik sağlamlıkları yetersiz olanların stresli durumlarda daha çok tv izledikleri, içki, sigara ve ilaç kullandıkları bulunmuştur.

Deniz ve diğerleri (2009)'nin özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip olan ebeveynlerindurumluk- sürekli kaygı ve yaşam doyumlarını incelediği araştırmada çocuğun engel türü değiştikçe ebeveynlerin durumluluk sürekli kaygı ve yaşam doyumlarının değiştiği belirlenmiştir. Anneler , babalara göre sürekli kaygı alt testinden daha yüksek puan almışlardır.

Kazak (1987), zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin zihinsel engelli çocuğu olmayan ailelere göre daha fazla stres yaşadığı, anne babalık doyumunu açısından bir fark olmadığı bulunmuştur.

Doğan (2001), işitme engelli çocuğu olan ebeveynlerin stres, kaygı ve depresyon düzeylerinin işitme engeli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Özkan (2002), zihinsel engelli çocuğa sahip olan ve olmayan annelerin sosyal destek ve depresyon düzeylerinin karşılaştırıldığı araştırmada, zihinsel engelli çocuğu olan annelerin duygusal destek ve genel olarak algıladıkları sosyal destek düzeylerinin, engelli çocuğu olmayan annelerden daha düşük olduğunu bulunmuştur.

Aydın (2010), üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıklarını incelemiştir. Duygusal zeka ve umut düzeyi yüksek olan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerinde yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu çalışmada ayrıca duygusal zeka, umut ve psikolojik sağlamlığın bazı demografik değişkenler açısından farklılaştığı bulunmuştur.

Emerson, Hatton, Llewellyn, Blacker ve Graham'ın (2006) zihinsel engelli çocuğu olan annelerin, zihinsel engelli çocuğu olmayan annelere göre daha düşük düzeyde mutluluk, benlik saygısı ve özyeterliğe sahip olduklarını belirlemiştir. Düşük

sosyo-ekonomik düzeyin anneliğe ilişkin iyi olma haliniolumsuz yönde etkilediği bulunmuştur.

Fırat (2000), otistik ocuk annelerini zihinsel engelli çocuğu olan annelerine göre daha depresif bulmuştur.

Bildirici (2014), İstanbul genelinde 106 annenin katıldığı araştırmada özel eğitime gereksinimi olan ailelerde aile yükü ve psikolojik dayanıklılık ilişkisini incelemiştir. Annelerin eğitim durumlarına, eşlerinin eğitim durumlarına, ailenin aylık ortalama gelir düzeyine, engelli olan çocuğun tanısına, çocuğun özel eğitim dışında başka birokula gidip gitmemesi durumuna göre aile yükü değerlendirme leği puanları ve psikolojik dayanıklılık puanları farklılaşmaktadır. Aile yükü ve psikolojik dayanıklılık arasında negatif bir ilişki bulmuştur.

Literatüre bakıldığında empati ve psikolojik dayanıklılık ilişkisin rastlanılmamıştır.

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Engelli çocuklara sahip ebeveynlerin empati becerileri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkinin cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, çocuk sayısı göre incelendiği bu araştırma İlişkisel Tarama Modeli'ndedir.

İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasında değişim derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modeli olarak açıklanmaktadır. İlişkisel tarama modeli değişkenlerin birlikte değişip değişmediğini, birlikte değişim söz konusu ise bunun nasıl olduğunu saptamaya çalışır. Karşılaştırma türü ilişkisel tarama modelinde ise, en az iki değişken bulunur ve bunlardan bağımsız değişkene göre gruplar oluşturularak, öteki bağımlı değişkene göre bu gruplar arasında bir değişme olup olmadığı incelenir (Karasar, 2010).

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırma evreni, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı güz döneminde İstanbul ili Avrupa Yakası Bahçelievler ilçesinde yer alan Bahçelievler Rehberlik ve Araştırma Merkezine kayıtlı engelli çocukların ebeveynlerinden oluşmaktadır. Örneklemi ise bu evrenden tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 160 ebeveyninden oluşturulmuştur.

Örneklem, belli şartlara göre, belli bir evrenden seçilmiş ve seçildiği evreni temsil ettiği varsayılmaktadır. Araştırmalar çoğunlukla örneklem kümeler üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçlar ilgili evrenlere genellenir (Karasar, 2010).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, bağımsız değişkenler olarak ele alınan cinsiyet, çocuk sayısı, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin aylık gelir düzeyi gibi sosyo-demografik bilgilerin toplanması için “Kişisel Bilgi Formu” kullanılacaktır.

Araştırmanın verileri doğrudan doğruya örnekleme giren ebeveynlerin kendilerinden toplanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan empati eğilimlerini belirlemek amacıyla “Empatik Eğilim Ölçeği”; psikolojik sağlamlıklarını ölçmek amacıyla “Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ” kullanılmıştır. Bu veri toplama araçlarıyla ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırmacı tarafından hazırlanmış olup ve 9 sorudan oluşan bu form ebeveynlerin kişisel bilgileri cinsiyet, yaş, çalışıp çalışmama durumu, medeni durum, eğitim düzeyi , çocuk sayısı, Özel eğitim alan çocuk sayısı ve sahip olunan çocuğun özel eğitim türü gibi bilgileri içermektedir.

3.3.2. Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ Ölçeği)

Empatik Beceri Ölçeği, Dökmen (1988) tarafından kişinin empatik eğilimini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Toplam 20 maddenin yaklaşık yarısı (evet) deme eğilimlerini dengelemek için negatif yazılmıştır. Likert tipi bir ölçektir. Kişiler her maddenin yanındaki 1’den 5’e kadar olan sayılardan birisini işaretleyerek, o maddedeki görüşe ne ölçüde katıldıklarını belirtmektedirler. Dökmen (1988) tarafından Empatik Eğilim Ölçeği, 70 kişilik üniversite grubuna üç haftalık ara ile iki defa uygulanmış ve her ikisinden elde edilen puanlar arasındaki korelasyon, testin tekrarı güvenirlik katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Dökmen (1988) tarafından 24 kişilik bir gruba Empatik Eğilim Ölçeği ve Edwards Kişisel Tercih Envanterinin “Duyguları Anlama Alt Ölçeği” uygulanmış olup, ölçek puanları arasındaki korelasyon .68 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 100, en düşük puan 20’dir (Dökmen, 1988).

3.3.3. Psikolojik Dayanıklılığı Ölçeği

Friborg ve arkadaşları tarafından 2003 yılında geliştirilmiştir. Ölçekte, ‘yapısal stil’(3,9,15,21) ve ‘gelecek algısı’(2,8,14,20) 4’er madde; ‘aile uyumu’ (5,11,17,23,26,32), ‘kendilik algısı’ (1,7,13,19,28,31) ve ‘sosyal yeterlilik’ (4,10,16,22,25,29) 6’şar madde ve ‘sosyal kaynaklar’ (6,12,18,24,27,30,33) ise 7 madde ile ölçülmektedir. Puanlar arttıkça dayanıklılığın artması isteniyorsa 1, 3, 4, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 23, 24, 25, 27, 31, 33 maddeleri ters maddeler olacaktır. Basım ve Çetin (2011) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.Yapılan faktör analizi sonucunda, özgün ölçekle örtüşen ‘Kendilik algısı, ‘Gelecek algısı’, ‘Yapısal stil’, ‘Sosyal yeterlilik’, ‘Aile uyumu’ ve ‘Sosyal kaynaklar’ boyutlarını içeren altı faktörlü yapı doğrulanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının 0,66 ile 0,81 arasında ve test-tekrar test güvenirliklerinin ise 0,68 ile 0,81 arasında değiştiği bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin toplam Cronbach Alfa katsayısı 0,86 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin toplanması

Araştırmayı yürütebilmek için araştırmanın evrenini oluşturan Bahçelievler RAM’a kayıtlı engelli öğrencilerin velilerine ölçek uygulamak için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmıştır.

Uygulamalar Bahçelievler RAM’ a öğrencileri için başvuran velilere gerekli bilgiler verilerek uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırma ile ilgili bilgi formları toplandıktan sonra bilgi formlarının tümü araştırmacı tarafından kontrol edilmiş, veriler kodlama yönergesine uygun olarak kodlandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Ölçek formlarını istenen şekilde ve tam olarak dolduran bireylerin formları değerlendirmeye alınmıştır. Bilgisayarda kodlama formlarına aktarılan veriler, SPSS 17 programında analiz edilmiştir.

1. Örneklem grubunu oluşturan velilerin Empati Eğilim Ölçeği ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinden aldıkları puanların; cinsiyet ve çalışıp çalışmama durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız grup t testi,
2. Örneklem grubunu oluşturan velilerin Empati Eğilim Ölçeği ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinden aldıkları puanların; yaş, eğitim durumu, sahip olunan çocuk sayısı, algılanan gelir durumu, medeni hal, özel eğitim gereksinimli çocuk sayısı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Kruskal Wallis- H testi,
3. Kruskal Wallis- H testi sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında olduğunu) belirlemek üzere Mann Whitney U testi kullanılmıştır.
4. Örneklem grubunu oluşturan velilerin Empati Eğilim Ölçeğinden aldıkları puanlarla Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde öncelikli olarak araştırmaya katılan velilerin demografik bilgilerine ilişkin veriler sunulduktan sonra, araştırma sorularına yanıt aramak için gerçekleştirilen analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi ile psikolojik dayanıklılığı arasında ilişki var mıdır?

Tablo3.1. Empati Eğilim Ölçeği Ölçeği’nden Alınan Puanlarla Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Empati Eğilim Düzeyi	160	0,49	,000
Psikolojik Dayanıklılık			

Tablodan da anlaşılacağı üzere, empati eğilim ölçeğinden alınan puanlarla yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeğinden alınan puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p < .001$ seviyesinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = 0,49$; $p < .001$).

4.2. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo3.2. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	<i>Sh_x</i>	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Empatik Eğilim	Erkek	40	64,83	9,90	1,57	2,896	158	,004
	Kız	120	69,42	8,25	,75			

Tabloda görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan öğrencilerin Empati Eğilim Ölçeği puanlarının velinin cinsiyeti değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=2,896; p<.05$). Söz konusu farklılık kız öğrenciler lehine gerçekleşmiştir.

4.3.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 3.3. Empati Eğilim Ölçeği Puanlarının kişinin Çalışıp Çalışmama Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Sh _x	t Testi		
						t	sd	P
Empati Eğilim	Çalışıyor	52	67,06	8,53	1,18	-0,198	158	,233
	Çalışmıyor	108	68,85	9,02	0,87			

Tabloda görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan öğrencilerin Empati Eğilim Ölçeği Puanlarının çalışıp çalışmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,198; p>.05$).

4.4. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi yaşa göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.4. Empati Eğilim Ölçeği Puanlarının kişinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Empati Eğilim	20-30	13	60,15	4.01	3	,252
	31-40	81	78,29			
	41-50	56	87,27			
	51 ve üstü	10	86,95			
	Total	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Empati Eğilim Ölçeği puanlarının velinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($x^2=4,01; sd=3$).

4.5.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.5. Empati Eğilim Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Empati Eğilim	Okur-Yazar	7	63,21			
	İlkokul Mezunu	75	81,39			
	Ortaokul Mezunu	31	80,31			
	Lise Mezunu	28	81,75			
	Üniversite Mezunu	16	78,09	1,70	5	,888
	Yüksek lis/doktora	3	101,83			
	Toplam	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin eeö Ölçeği puanlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=1,70$; $sd=5$).

4.6.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi çocuk sayısına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.6. Empati Eğilim Ölçeği Puanlarının Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Empati Eğilim	1 çocuk	30	88,27			
	2 çocuk	62	85,15			
	3 çocuk ve üstü	68	72,84	3,33	2	,189
	Toplam	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Empati Eğilim Ölçeği puanlarının velinin sahip olduğu çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=3,33$; $sd=2$).

4.7. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi algıladıkları sosyo -ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.7. Empatik Eğilim Ölçeği Puanlarının Algılanan Gelir Seviyesi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Empati Eğilim	Düşük	45	68,84	4,69	2	,096
	Orta	112	85,52			
	Üst	3	83,00			
	Toplam	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Empati Eğilim Ölçeği puanlarının velinin algılanan gelir seviyesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=4,69$; $sd=2$).

4.8. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi medeni duruma göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.8. Empati Eğilim Ölçeği Puanlarının Medeni Hal Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Empati Eğilim	Eşin vefatı	6	61,58	5,57	4	,233
	Evli ve birlikte	143	80,97			
	Evli ve ayrı yaşıyor	1	160,00			
	Boşanmış	9	71,11			
	Diğer	1	132,00			
	Toplam	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Empati Eğilim Ölçeği puanlarının velinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=5,57$; $sd=4$).

4.9.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.9. Empati Eğilim Ölçeği Puanlarının Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Empati Eğilim	1 çocuk	140	83,29	7,05	2	,029
	2 çocuk	18	55,00			
	3 çocuk	2	114,50			
	Total	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Empati Eğilim Ölçeği puanlarının velinin sahip olduğu özel eğitim gereksinimli çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur($x^2=7,05$; $sd=2$ $P<0,05$).

Tablo4.10. Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk Sayısı Değişkeni Durumu Değişkenine Göre Empati Eğilim Ölçeği Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum sıra$	U	z	p
Empati Eğilim	1 çocuk	140	82,70	11578,00	812,000	-2,454	,014
	2 çocuk ve üstü	20	54,61	983,00			
	Toplam	160					

Tablo 4.10'da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan bireylerin Empati Eğilim Ölçeği ortalamalarının özel eğitim gereksinimli çocuk sayısı durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasında farklılık anlamlı bulunmuştur ($z=-2,45$; $p<,05$). Söz konusu farklılığın bir özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin lehine bulunmuştur.

4.10.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4. 11.Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	SS	Sh _x	t Testi		
						t	Sd	P
Psikolojik	Erkek	40	115,28	22,40	3,54	1,313	55,32	0,194
Dayanıklılık	Kız	120	120,37	17,29	1,58			

Tabloda görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan öğrencilerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının velinin cinsiyeti değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=1,313; p>.05$).

4.11.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.12. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının kişinin Çalışıp çalışmama Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	SS	Sh _x	t Testi		
						t	Sd	P
Psikolojik	Çalışıyor	52	118,04	19,54	2,71	-0,493	158	,623
Dayanıklılık	Çalışmıyor	108	119,60	18,43	1,77			

Tabloda görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan öğrencilerin Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık puanlarının çalışıp çalışmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,493; p>.05$).

4.12.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları yaşa göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.13. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Kişinin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Psikolojik Dayanıklılık	20-30	13	82,96			
	31-40	81	81,75			
	41-50	56	78,96			
	51 ve üstü	10	75,85			
	Total	160		,258	3	,968

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan velilerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının velinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=0,258$; $sd=3$).

4.13. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.14. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Psikolojik Dayanıklılık	Okur-Yazar	7	43,64			
	İlkokul Mezunu	75	76,76			
	Ortaokul Mezunu	31	86,48			
	Lise Mezunu	28	79,73			
	Üniversite Mezunu	16	99,78			
	Yüksek lis/doktora	3	102,50			
	Toplam	160		8,90	5	,113

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=8,90$; $sd=5$).

4.14. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları çocuk sayısına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.15. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Psikolojik Dayanıklılık	1 çocuk	30	81,28	1,88	2	,391
	2 çocuk	62	86,14			
	3 çocuk ve üstü	68	75,01			
	Toplam	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık puanlarının velinin sahip olduğu çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=1,88$; $sd=2$).

4.15. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları algıladıkları sosyo -ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.16. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarının Algılanan Gelir Seviyesi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Psikolojik Dayanıklılık	Düşük	45	64,11	8,1	2	0,017
	Orta	112	87,29			
	Üst	3	72,67			
	Toplam	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının velinin algılanan gelir seviyesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur($x^2=8,1$; $sd=2$ $p<0,05$).

Tablo 4.17. Algılanan Gelir Durumu Değişkenine Göre Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Psikolojik Dayanıklılık	Düşük	45	62,94	2832,50	1797,500	-2,805	,005
	Orta ve Üstü	115	85,45	9570,50			
	Toplam	160					

Tablo 4.16’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan bireylerin psikolojik dayanıklılık ölçeği ortalamalarının algılanan gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasında farklılık anlamlı bulunmuştur ($z=-2,81$; $p<,05$). Söz konusu farklılığın algılanan gelir seviyesi orta olan veliler lehine bulunmuştur.

4.16. Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları medeni duruma göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.18. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek Puanlarının Medeni Hali Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Psikolojik Dayanıklılık	Eşin vefatı	6	58,25	5,801	4	,215
	Evli ve birlikte	143	81,77			
	Evli ve ayrı yaşıyor	1	142,00			
	Boşanmış	9	62,67			
	Diğer	1	131,50			
	Toplam	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının velinin medeni durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=5,8$; $sd=4$).

4.17.Özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 4.19. Yetişkin Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Psikolojik Dayanıklılık	1 çocuk	140	82,72	2,59	2	,274
	2 çocuk	18	64,44			
	3 çocuk ve üstü	2	69,75			
	Total	160				

Tabloda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin yetişkin psikolojik dayanıklılık Ölçeği puanlarının velinin sahip olduğu özel eğitim gereksinimli çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır($x^2=2,59$; $sd=2$).

Tablo 4.20. Empati Eğilim Ölçeği ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanları Dağılımının Normalliğini Denetlemek Amacı ile Yapılan Bir Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

Değerler		Empati Eğilim Ölçeği	Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği
N		160	160
Normal Parametreler	\bar{x}	68,26	119,09
	ss	8,88	18,75
Kolmogorov-Smirnov Z		,876	,685
p		,426	,735

BÖLÜM V

YARGI, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki, araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlar ışığında ele alınmış; ilgili yargı, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. YARGI

1. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermektedir.
2. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi bir işte çalışıp çalışmama durumu değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
3. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
4. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
5. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi algıladıkları çocuk sayısına göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
6. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
7. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi medeni duruma göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
8. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi özel eğitim gereksinimli çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir fark göstermektedir.

9. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyi cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
10. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyi bir işte çalışıp çalışmama durumu değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
11. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyi yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
12. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyi eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
13. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyi algıladıkları çocuk sayısına göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
14. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyi algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark göstermektedir.
15. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyi medeni duruma göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
16. Araştırmaya katılan özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyi özel eğitim gereksinimli çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.
17. Empati eğilim ölçeğinden alınan puanlar ile psikolojik dayanıklılık ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson arpım Moment Korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

5.2. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulguların yorumu, araştırmanın amaçlarının sırasına uygun şekilde sunulmuştur. Empati Eğilim Ölçeği(EEÖ) elde edilen yüksek puan yüksek düzeyde empati eğilim düzeyini göstermektedir. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nde (YPDÖ), yüksek puan almak, yetişkinlerin riskli durumlarda psikolojik olarak dayanıklı olduklarını ifade etmektedir. Araştırmanın bu bölümünde öncelikle ebeveynlerin empati eğilim düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri demografik değişkenlere göre değerlendirilmekte, daha sonra her iki değişken arasındaki ilişki alan yazın ışığında tartışılmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen puanlar bu şekliyle yorumlanacaktır.

5.2.1. Özel Eğitim Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Empati Eğilim Düzeyi ile Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Tartışma

Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi ile psikolojik dayanıklılığı arasında ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin empati eğilim düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılıkları artmaktadır.

“Empati her şeyden önce yalnızlığını çözmektir. En azından bir an için empatik anlayış gören kimse kendinin insan ırkının bir parçası olduğunu hissetmektedir”(Rogers, 1983, çev. Akkoyun, 1983). Kişi toplumsal rollerden sıyrılarak savunma mekanizmalarını kullanmadan karşısındaki kişiyle iletişim kurması empati kurmasını kolaylaştırır (Akkoyun, 1982). Henderson ve Milstein'e (2003) göre psikolojik dayanıklılığa olumlu etki eden içsel faktörlerden arkadaş edinebilme, olumlu ilişkiler kurma, sosyallik, karşısındaki kişiye hizmet edebilme gibi özelliklerin empati kurabilmeyle bağlantılı olduğu düşünülebilir. Empati kurmanın sonucunda olumlu ilişkilerin arttığı bu durumun da dayanıklılığı arttırdığı düşünülebilir.

Ergenlerin içsel faktörler ile ilgili koruyucu faktör özellikleri incelendiğinde empati becerisinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yapılan araştırmanın sonuçları empatinin ergenleri risk faktörlerini azaltmada önemli bir sebep olduğunu göstermiştir. Psikolojik olarak dayanıklı kişilerin dikkat çeken özelliklerinden biri de empatidir (Eminağaoğlu, 2006).

5.2.2.Özel Eğitim Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Empati Eğilim Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Tartışma

Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin empati düzeyleri çalışıp çalışmama durumuna, yaş durumuna, eğitim düzeyi durumuna, çocuk sayısı durumuna, algıladıkları gelir durumuna, medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermezken; cinsiyete ve birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yapılan çalışmamızda empati eğilim düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulunmuştur. Hoffman ve Levine'nin (1976) araştırmalarında ise, kız çocukların oğlanlara oranla anlamlı bir farklılıkla empati becerileri daha yüksek çıkmıştır. Kalliopuska (1984), araştırmalarında annelerin babalara, kızların erkeklere oranla daha fazla empati kurma becerilerine sahip olduklarını bulmuştur. Özcan (2005), lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada; cinsiyete göre kızların empatik becerilere erkeklere göre yüksek düzeyde sahip oldukları bulunmuştur. Bazı araştırmalar empati eğilim düzeyinin cinsiyetle bağlantılı olmadığını bulgulamıştır.

Mc Clelland (1951), kişilerin empati becerileri ile cinsiyetleri arasında ilişki bulunmadığını söyler.

Empatik beceri düzeyinde ortaya çıkan farkların, cinsiyete göre yetiştirilme tarzlarındaki farklılıkla ilgili olabileceği düşünülebilir. Kızlar, erkeklere göre daha uyumlu ve anlayışlı olma konusunda çevre tarafından etkilenmektedirler. Bu durum kızların çocukluktan başlayarak empati kurmasını kolaylaştıran sebepler arasına eklenebilir. Erkek çocukların kız çocuklara göre empatik eğilimlerinin daha düşük olması ise yine yetiştirilme tarzı sebebiyle erkeklerin duygularını kolay açıklayamamasıyla ifade edilebilir (Rehber, 2007).

Dökmen (2004), bazı canlı gruplarında statüsü düşük olanlar saldırıya uğramamak için statüsü yüksek olanların davranışlarını sürekli gözlerler. Erkeğin statüsünün kadınlardan yüksek olduğu toplumlarda kadınlar erkeğin gözüne ve davranışlarına bakıp, onun sinirli olup olmadığını anladıktan sonra kendini ona göre ayarlamaktadır. Erkeğin şu andaki davranışlarına bakarak sonraki davranışlarını tahmin etmek zorunda kalan kadın, erkeğin yüz ifadelerine, vücut diline daha duyarlı olmuştur. Erkekler de 'ya karım kızarsa' korkusu olmadığı için kadınların empatik becerisinin daha çok gelişmesine yol açmıştır.

Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ailelerin birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumu ile empati eğilim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Bir özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin empati eğilimi, iki özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerden daha yüksek bulunmuştur. Garmez (1987) risk faktörünün çok olduğu durumlarda bireyin de bir o kadar risk altında olduğunu savunmuştur. Düşük sosyo-ekonomik düzeylerden gelen ailelerde yetişen çocukların daha çok stresli yaşama maruz kaldıklarını savunmaktadır. Bunun sonucunda hayatlarında daha az yetenek ve beceri gösterdikleri düşünülmektedir.

Sakin ruh hali, duyarlılık, esneklik, uyum gösterme, iç kontrol odağı, mizah anlayışı, alternatif bakış açılarına sahip olma, entellektüel beceriye sahip olma gibi koruyucu faktörler kişileri daha dayanıklı hale getirebilir (Werner ve Smith, 1982). İki engelli çocuğa sahip olmak kişinin karşılaştığı stres faktörlerini tek engelli çocuğa sahip olan ebeveynlere göre arttırmakla beraber bireyi daha stresli hale getirebilir. Risk faktörünün artması sebebiyle kişinin psikolojik dayanıklılığı azaldığı düşünülerek empati eğilim düzeyinin de olumsuz etkilendiğine yorulabilir.

Empati eğilim düzeyi ve medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çelik'in (2008) okul öncesi eğitim öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin medeni durumlarına göre farklılaşmadığı yönündeki bulgusuyla örtüşmektedir. Empati eğilim düzeyi ile yaş, eğitim durumu, çalışıp çalışmama durumu, çocuk sayısı, sosyo-ekonomik durum değişkenlerine göre anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

5.2.3.Özel Eğitim Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Tartışma

Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri çalışıp çalışmama durumu, cinsiyet durumu, yaş durumu, eğitim durumu, çocuk sayısı durumu, medeni durum, birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumu gibi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermezken; algılanan gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Hemşirelerle yapılan bir çalışmada aylık gelir düzeyi daha yüksek olan bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Tekin, 2011). Özel

eğitim gereksinimli bireye sahip ebeveynlerin algılanan ekonomik durumlarının yükselmesiyle birlikte psikolojik dayanıklılıklarının arttığı gözlenmektedir. Ebeveynler çocukları için özel eğitim hizmetleri ve bakımlarını sağlamak için belli bir ekonomik güce ihtiyaç duymaktadır. Özel eğitim okullarında eğitim almalarını ve bakıcı hizmetlerini karşılayabilirler. Ayrıca bu şekilde kendilerine de zaman ayırma vakti bulabileceklerdir. Ebeveynler sosyal aktivitelere katılabilecek ve kendilerine zaman ayırabilecek vakit bulabilirler. Bu durumun da psikolojik dayanıklılığı arttırdığı düşünülebilir.

Sezgin (2012), yaptığı çalışmada ilköğretim öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılıklarının yaşa bağlı olarak değişmediğini bulgulamıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların yaşları ile psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında bir fark bulunamamıştır.

Ebeveynlerin medeni durumları ile psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında bir fark bulunamamıştır.

Araştırmaya katılan özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumları, toplam çocuk sayısı , çalışma durumu, birden fazla engelli çocuğa sahip olma durumu değişkeni ile psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak fark bulunmamıştır. Bildirici (2014), çalışmasında annelerin eğitim düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılığının arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

5.3. Öneriler

Bu bölümde araştırmacılara ve uygulamacılara yönelik olarak önerilerde bulunulacaktır.

5.3.1. Araştırmacılar için Öneriler

1. Bu araştırmada özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin empati eğilim düzeyi ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan bu araştırmada ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları ve empati eğilim düzeyini etkileyebileceği düşünülen, ebeveynlerin veya çalışmaması durumu ve medeni durumu bu araştırmanın sonuçlarına göre bir fark oluşturmamıştır. Bir farkın oluşmamasının örneklemin kısıtlılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Örneklemin bu değişkenler açısından daha geniş tutularak, araştırmanın tekrarlanması önerilmektedir.

2. Bu araştırmada özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynler ile çalışılmıştır. Yapılan bu araştırmaya babaların katılımı kısıtlı düzeyde bulunmaktadır. Örneklemin babalar açısından daha geniş tutularak araştırmanın tekrarlanması uygun bulunmaktadır.

3. Psikolojik dayanıklılık kavramının zamana ve yaşam koşullarına göre değişimgsterip göstermediğini anlamak için bu uygulanan ölçekler boylamsal bir çalışma ile kullanılabilir.

4. Ebeveynlerin özel eğitim gereksinimli bir ocuk sahibi olacaklarını rendikleri ilk dnemile belirli aralıklarla bu ölçeğin uygulaması tekrarlanabilir. Böylece psikolojik dayanıklılığın zaman içinde değişim gösterip göstermediği belirlenebilir

5.3.2. Uygulamacılar için neriler

1. Devletin özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelere sağladığı imkanları arttırması gerekmektedir. Aileler gelir düzeyi durumları, birden fazla engeli çocuğa sahip olma durumu açısından ve psikolojik dayanıklılıkları açısından değişim göstermektedir. Sosyal, duygusal, ekonomik ve zaman anlamında kısıtlılık yaşayan bu ailelere yeterli sosyal kaynaklar sağlanmalı, ekonomik olarak destek verilmeli ve özel eğitim çocukları iintam gün olan veya yatılı olan okullar ve bakım merkezleri açılmalıdır.

2. Empati eğilim düzeyi ile psikolojik dayanıklılık arasındaki pozitif ilişki olduğu düşünülerek empati içerikli bireysel ve grup eğitimi verilmesi uygun olabilir.

3. Gün içinde ebeveynler kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çocuklarından bağımsız vakit geçirmek istemektedirler. Kendilerine vakit ayırmaları psikolojik dayanıklılıklarını arttırabilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, E., Sağlam, H. İ. (2010). Sınıf öğretmenlerinin empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*.7:2.Erişim: <http://www.InsanBilimleri.com>
- Akkoyun, F. (1982), Empatik anlayış üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 64-68.
- Akkoyun, F. (1983), Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir,*Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(1), 106-108.
- Akkök, F. (1997), Bayan Perşembeler. Ankara: Odtü Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim.
- Akkök, F. (2003), Farklı Özelliğe Sahip Olan Çocuk Aileleri ve Ailelerle Yapılan Çalışmalar, (ed. A. Ataman) Özel Eğitime Giriş Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Alisinanoğlu, F. ve Köksal, A. (2000), Gençlerin Ben Durumları ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18:11-16.
- Ataman, A. (2003), Özel Eğitime Giriş, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Arman, N. (2009), *Zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile tükenmişlik ve kaygı düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aydın, B. (2010), Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka ve Umut Düzeyleri İle Psikolojik Sağlımlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Bacıoğlu, K., Özdemir, T., Sahin, E. ve Uzun, K. (2006), *Bartın İli Özürlülüğün Önlenmesi ve Özürlü Sorunlarına Yönelik Değerlendirme Arastırması*, Bartın: Bartın Valiliği AileDanışma Merkezi Müdürlüğü.

- Basım, N. H. ve Çetin F. (2011), Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-114.
- Baybora, Dilek (2006), Çalışma Hayatında Özürlülere Karşı Ayrımcılık. (Editör: Halis Yunus Ersöz). *Sosyal Siyaset Konferansları 51. Kitap*. İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, 229-269.
- Beardslee-Clement, J., ve Podorefsky D. (1988), Resilient Adolescents Whose Parents Have Serious Affective and Other Psychiatric Disorders: Importance of self-understanding and relationships, *American Journal of Psychiatry*, 145, 1 63-69.
- Bildirici, F. (2014), Özel Eğitim Gereksinimli Çocuklara Sahip Annelerin Aile Yükü ve Psikolojik Dayanıklılığı, Yüksek Lisans Tezi.
- Bower, A. , Chant, D. And Chantwin, S.(1998), Hardiness in families with and without a child with Down Syndrome. *Down Syndrome Research and Practice*, 5(2), 71.77.
- Brooks, R.B. (1994), Children at Risk: Fostering Resilience and Hope. *Am J Orthopsychiatry*, 64:545-553.
- Crowley, B. J., Hayslip, B., & Hobdy, J. (2003), Psychological hardiness and adjustment to life events in adulthood. *Journal of Adult Development*, 10(4), 237-248.
- Çelik, Esmâ, *Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Empatik Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008.
- De Wied, M., Goudena, P. P. ve Matthys, W. (2005), Empathy in Boys with Disruptive Behavior Disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 867-880.
- Deniz, M. E., Dilmaç, B. ve Arıcak, O.T. (2009), Engelli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Durumluk-Sürekli Kaygı ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 953-968.
- Doğan, M. (2001), İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çeşitli Psikolojik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Doğru S., Arslan E.(2008), Engelli ocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyi ile Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması, S..Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,19: 543-553.
- Dökmen , . (1988), Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak llmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21 (1): 155-190.
- Dökmen , .(1994), İletişim atışmaları ve Empati, İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, .(1987a), Empati Kurma Becerisi ile Sosyometrik Statü Arasındaki ilişki A.. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 20(1-2). 183-207.
- Dökmen, . (1998), *İletişim atışmaları ve Empati*. İstanbul. Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Z. Y. (2004), *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (1. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, stn (2005), *İletişim atışmaları ve Empati*. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, . (2008),*Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim atışmaları ve Empati*. Otuz Dokuzuncu Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Dönmez B.N., Bayhan P., Artan İ.(2001), Engelli ocuğu Olan Ailelerin Yaşam Döngüsü İçinde Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 12 (2) : 31-43.
- Duru, E. (2000), ğretmen Adaylarında Kisi-Durum Yaklasımı Bağlamında Yardım Etme Davranısı Egilimi, Empati ve Düşünme Stilleri İlişkisi ve Bu Değiskenlerin Bazı Psikososyal Değiskenler Açısından İncelenmesi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Duru, E. (2002), “ğretmen Adaylarında Empatik Eğilim Düzeyinin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 2. S.12. ss. 21-35, Denizli.

- Emerson, E., Hatton, C., Llewellyn, G., Blacker, J., & Graham, H. (2006), Socio-economic position, household composition, health status and indicators of the wellbeing of mothers of children with and without intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(12), 862–873.
- Eminağaoğlu, N. (2006), Güç Koşullarda Yaşayan Sokak Çocuklarında Dayanıklılık, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Er, G. (2009), Ailesi Parçalanmış Olan ilköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Akademik Sağlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Yordanması, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Eripek, S. (1990), “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ve Özel Eğitim.” *Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt III, Sayı I, 185-200.
- Eripek, S. (2002), Özel Eğitim. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eripek, S. (2005), Özel Eğitim. S. Eripek (Ed.). *Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim*.(1-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eripek, S. (2008), Özel Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eripek, S. (2009), *Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar*. 1. Baskı. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Ersanlı, K. (2010), *Davranışlarımız*. Samsun: Eser Ofset Matbaacılık.
- Faller, G. (2001), Positive psychology: A paradigm shift. *Journal of Pastoral. Counseling*, 36, 7- 20.
- Fırat, S. (2000), Otistik ve Zihinsel Özürlü Çocukların Annelerinde, Kaygı, Depresyon, Aleksitimi ve Genel Psikolojik Değerlendirme, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Fonagy P, Steele M, Steele H ve ark. (1994) ,The Emanuel Miller Memorial Lecture 1992: The Theory and Practice of Resilience. *J Child Psychol Psychiatr*, 35:231-257.

- Gable, S. L. ve Haidt, J. (2005), What (and why) is positive psychology. [Çevrimiçi sürüm]. *Review of General Psychology*, 9 (2), 103 – 110.
- Garnezy, N. (1987), Stress, competence, and development: Continuities in the study of schizophrenic adults, children vulnerable to psychopathology, and the search for stress-resistant children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 159-174.
- Garnezy, N.(1991), *Resilience in children's adaptation to negative life events and stressed environments. Pediatric Annals*, 20, 459-466.
- Garnezy, N. (1993), Children in poverty: Resiliency despite risk. *Psychiatry*, 56 (1), 127-136.
- Goleman, D. (1998), *Duygusal Zeka*, (3.Baskı). Varlık Yayınları.
- Goleman, D. (2000),*Duygusal Zekâ*,(Çev. B. S. Yüksel). (17. Basım). Varlık Yayınları No 581. (Orijinal eserin yayım tarihi 1995).
- Gilbert, P. (2009), Introduction Compassion-focused Therapy, [Çevrimiçi sürüm]. *Advances in Psychiatric Treatment*, 15, 199 – 208.
- Gizir, C.A. ve Gül, A. (2006), Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 26, 87-96.
- Güngör, Z. (2007),<http://www.stagepr.com/makaleler.asp?alt=oku&ID=15> (Erişim Tarihi:25.05.2015).
- Gürkan, U. (2006), Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkisi, Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Harvey, M. R. (1996), An Ecological View of Psychological Trauma and Trauma Recovery. *Journal of Traumatic Stress*, 9, 3-23.
- Henderson, N.,& Milstein, M. M. (2003), Resiliency in the schools: Making it happen for students and educators.Thousand Oakes, CA: Corwin.

- Hoffman, M. L.,& Levine, L. E. Early sex differences in empathy. *Developmental Psychology*, 1976, 12,557-558.
- Kalliopuska, M. (1984), Relation Between Children's and Parent's Empathy. *Psychological Reports*, 5, 295-299.
- Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2009b), Zihinsel Engelli ve Engelli Olmayan Çocuklu Annelerde Yılmazlık, Sosyal Destek ve Stresle Başa Çıkma Becerileri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 8 (15), 115-133.
- Karaaslan A, Özgür G. (2001), Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Dersi Uygulamasının Öğrencilerin Empatik Eğilim ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. I.Uluslararası & VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. Antalya, s.311-314.
- Kararımkar Ö. (2006), Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Türk PDR Dergisi*, 26, 129-142.
- Kararımkar, Ö. (2007), Deprem Yaşamış Bireylerde Psikolojik Sağlamlığa Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi: Bir model test etme çalışması. Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Karasar, N. (2010), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara Nobel Yayınevi, ss. 65-66.
- Karatepe, H. (1986), *Zekâ Özürlü Çocuklar*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Karatepe, H. (1982), *Özürlü Çocuklar*, Rehabilitation International/UNİCEF.
- Karatepe, H. (Çev.) (1992), *Okul Öncesi Dönemde Konuşma Bozukluğu Olan Çocuklar*, Karatepe Yayınları, Ankara.
- Kaya, A., Siyez, D.M. (2010), KA-S_ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği: Gelistirilmesi Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim* 35 (156), 111-125.

- Kazak, A.E. (1987), Families with Disabled Children Stress and Social Networks in Three Samples. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 15(1), 137-146.
- Kazak, A. and Marvin, R. (1984), Differences, Difficulties and Adaptation: Stres and Social Network in Families with a Handicapped Child. *Family Relations*, 33, 67-77.
- Khamis, V. (2007), Psychological Distress Among Parents of Children With Mental Retardation in The United Arab Emirates. *Social Science & Medicine*, 64, 850–857.
- Kingsbury, E. (2009), *The Relationship Between Empathy and Mindfulness: Understanding the role of self-compassion*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Alliant International University, California.
- Klag, S. and Bradley, G. (2004), The role of hardiness in stress and illness: An exploration of the effect of negative affectivity and gender. *British Journal of Health Psychology*, 9, pp. 137-161.
- Kobasa, S. C. (1979), Stressful Life Events, Personality and Health: An Inquiry into Hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1-11.
- Kobasa, S. C. (1982), The Hardy Personality: Toward a social psychology of stress and health. In G. Sanders & J. Suls (Eds.), *Social psychology of health and illness* (pp. 3-32). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Köksal, A. (2000a), Çocuklarda Empatinin Gelişmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 66, 1-7.
- Körükçü, Sarıyüce Ö. (2004), Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri ile Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Leung, C.Y.S. and Li-tsang, C.W.P. (2003), Quality of Life of Parents Who Have Children With Disabilities. *Hong Kong Journal of Occupational*

Therapy, 13(1), 19-24.

Liebergott, J. F., Hippel, C.S. ve Needdleman, H.F. (1992), Okulöncesi Dönemde Konuşma Bozukluğu Olan Çocuklar, Konuşma Bozukluğu Olan Çocuklarla Normal Çocukların Karşılaştırılması. (Çev: Hasan Karatepe), Ankara: Karatepe Yayınları.

Maddi, S. R. and Khoshaba, D. M. (1994), Hardiness and Mental Health.

Journal of Personality Assessment. 63 (2), 265-274.

Masten, A. S. (1994), Resilience in individual development: Successful adaptation

Despite risk and adversity. In Wang, M. C. and Gordon, G. W. (Eds.),

Educational Resilience in Inner-city America (3-25). Hillsdale, New Jersey:

Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Masten, A. S. and Powell, J. L. (2003), A Resilience Framework for Research,

Policy, and Practice. (Ed: S. Luthar). *Resilience and Vulnerabilities: Adaptation*

in the Context of Childhood Adversities. New York: Cambridge University Press.

Erişim Tarihi: 01.03. 2015. [http://books.google.com.tr/books?id=HD45dNwFh-](http://books.google.com.tr/books?id=HD45dNwFh-UC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false)

[UC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false](http://books.google.com.tr/books?id=HD45dNwFh-UC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false).

Masten, A. and Obradovic, J. (2006), Competence and Resilience in

Development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094,

13-27. USA: Blackwell Publishing.

MCCLELLAND, David C. (1951), *Personality*, New York: William Sloane Associates.

Mete, S., E. Gerçek (2005), "PDÖ Yöntemiyle Eğitim Gören Hemşirelik

Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Becerilerinin İncelenmesi," *ÇÜ*

Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 9(2). Milli Eğitim Bakanlığı (2009), Özel Eğitim

Hizmetleri Yönetmeliği. Resmi Gazete: 26184.

Murray, C. (2003), Risk Factors, Protective Factors, Vulnerability, and Resilience, *Remedial ve Special Education*, 24,1, 16-26.

- Neff K (2003), ‘Self-compassion: an alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself’ .*Self and Identity*, 2(2): 85-101.
- Neff, K. D., Pisitsungkagarn, K. ve Hsieh, Y. (2008), Self-compassion and self-construal in the United States, Thailand, and Taiwan. [Çevrimiçi sürüm].
Journal of Cross-Cultural Psychology, 39 (3), 267 – 285.
- Nevid, J. S. (2009), *Psychology concepts and application*. 3rd edition. Wadsworth, Cengage Learning.
- Olsson, A.C. ve ark. (2003), Adolescent resilience: A concept analysis, *Journal of Adolescence*, 26,1-11.
- Önder, A. (1999), *Yaşayarak öğrenme için eğitici drama*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2008), İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 192-197.
- Önder, A. & Duman, H. (2007), Annelerin Kabul Red Düzeyi İle Çocuklarının Empati Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (22), ss. 23-30.
- Öz, F. (1998), “Son Sınıf Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri, Empatik Becerileri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki”, **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokul Dergisi**, 2(2):32-38. Özaras, N. (2000).
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=701572> erişim tarihi:26.05.2015
- Özbeşler, C. (2008), Engelli Bireylerin Sosyal Sorunları. Engelli Dostu Belediye Sempozyumu. Ankara, 25-31.
- Özcan, B. (2005), Anne-babaları Boşanmış ve Anne-babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Karşılaştırılması.

Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özcan, C, Oflaz, F, Türkbay, T.(2003),“Dikkat Eksikliği Aşırı Hareketlilik Bozukluğu ve Binişik Karşıt Olma-Karşı Gelme Bozukluğu Olan Çocukların Anne-Babalarının Empati Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 10(3), ss:108-114.

Özkan, S. (2002), Zihinsel Engelli ve Normal Çocuğa Sahip Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Özsoy,Y. (1985), İşitme Engellilerin Eğitimi.İstanbul:Milli Eğitim Basımevi

Patterson, J.M. (2002a), Intergtating Family Resilience and Family Stress Theory. *Journal of Marriage and Family*, 64, 349-360.

Patterson, J.M. (2002b), Understanding Family Resilience. *Journal Of Clinical Psychology*, 58 (3), 233-246.

Payne, P.A., Weiss, S.D. and Kopp, R.A. (1972),Didactic, experiantial and modeling factors in the learning of empathy. *Journal of Counseling Psychology*, 19,425-429.

Pollock, S.E. (1989), The Hardiness Characteristic: A Motivation Faktor in Adaptation. *Advances in Nursing Science*, n:53-62.

Ramirez, E.R. (2007), Resilience: A Concept analysis. *Nursing Forum*. 42, 73-82.

Rehber, E. (2007), İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rogers , C.(1983), Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış bir varoluş şeklidir, çev. Akkoyun F. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 16 (1): 103-124.

Rutter, M. (1985), Resilience in the Face of Adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British Journal of Psychiatry*, 147, 598-611.

- Sezgin, F. (2010), Psikolojik Dayanıklılığı Düşük ve Yüksek Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık Üzerine Bir Araştırma. *19. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildiri Özetleri* (ss. 92-93). Lefkoşa: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- SINGER, T. and LAMM, C. (2009), The Social Neuroscience of Empathy, *Annual New York Academy Science*, 1156, 81–96.
- Sucuoğlu, Bülbin (1995), Özürlü Çocuğu Olan Anne Babaların Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2 (1), 10-18.
- Sucuoğlu, B. (2001),*Özürlü Çocuğu Olan Anne Babaların Gereksinimlerinin Belirlenmesi. Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı*, İstanbul Zihinsel Engelliler Destek Derneği, 53-75.
- Sucuoğlu, B. (2003), Otizm ve otistik bozukluğu olan çocuklar. A. Ataman (Ed.), *Özel eğitime giriş* (392-412). Ankara: Gündüz Yayınları
- Sucuoğlu, B. (2009), Zihin Engeli Tanımları Sınıflandırma ve Yaygınlık. B. Sucuoğlu içinde, *Zihin Engelliler ve Eğitimleri* (2. Baskı b., s. 48-84). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sahin, Hatice (2004), Engellilik Kimin Sorunu? Bireyin Mi, Toplumun Mu?.*Öz-Veri Dergisi*, 1 (1), 40-50.
- Şahin, N. (1998) , Stresle Baş Çıkma, Olumlu Bir Yaklaşım. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
- Şimşek , İ.(2000), Serebral Palsi İn: Beyazova M, Kutsal YG (eds); *Fiziksel Tıp Ve Rehabilitasyon Cilt 2*; Güneş Kitabevi; Ankara, 2395- 439.
- Tekin, (2011), *Askeri hastanelerde çalışan hemşirelerin psikolojik dayanıklılık ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Terzi, Ş. (2005),*İyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli. Doktora Tezi*, Gazi

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Terzi, (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Thompson, K.L., E. Gullone (2008), "Prosocial and Antisocial Behaviors in Adolescents: An Investigation into Associations with Attachment and Empathy", *A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, Vol.21, Number. 2, pp. 123-137.

Tuik, 2002.

Tümlü, G.Ü., Recepoğlu, E. (2013), Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi* Cilt:3 Sayı:3.

Yıldırım, F. ve Conk, Z. (2005), Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip

Anne/Babaların Stresle Başa Çıkma Tarzlarına Ve Depresyon Düzeylerine Planlı Eğitimin Etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 9(2), 1-10.

Yüksel, A. (2004), Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik

Becerilerine Etkisi, *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi XVII* (2), içinde (346-347-348).

.Werner, E., Smith R. (1982), *Vulnerable but invincible: A study of resilient children*. McGraw- Hill; New York.

Werner, E. E. (1989), High risk children in young adulthood: A longitudinal study from birth to 32 years. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59, 72-81.

Werner EE (1993), Risk, Resilience and Recovery: Perspectives from the Kauai

Longitudinal Study. *Dev Psychopathol*, 5:503-515.

Werner EE (1995) ,Resilience in Development. *Curr Dir Psychol Sci*, 4:81-85.

EKLER

EK 1:

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın Veliler,

Bu çalışma, özel eğitim gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin bazı özelliklerini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Bilgi formu ve ölçeklere vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacaktır. İsim ve soy isminizi yazmanıza gerek yoktur. Bireysel değerlendirme yapılmayacak, verdiğiniz bilgiler ve cevaplar gizli tutulacaktır. Hiçbir ifadenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. İfadelerde size uygun seçeneğin yanındaki paranteze (X) işareti koyunuz. Vereceğiniz içten cevaplarla bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunacaksınız. Cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Semra AKBAŞ

Psikolojik Danışman

1. Cinsiyet : Kadın () Erkek() **2.Meslek:.....**

3.Yaş.....(yazınız)

4. Eğitim durumu :

() Okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise() Üniversite () yüksek lisans/doktora

5. Kaç çocuğa sahipsiniz? : () 1 çocuk () 2 çocuk () 3 çocuk ve üstü

6. Ailenizin gelir durumunu nasıl algılıyorsunuz? () Düşük () Orta () Yüksek

7.Medeni hali: () Eşin vefatı () Evli ve Birlikte () Evli-Ayrı yaşamakta () Boşanmış () Diğer

8. Kaç Özel eğitim gereksinimli çocuğa sahipsiniz?()1 ()2 ()3 ()4 ve üstü

EK 2:

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Aşağıda doldurulmalı gruplar halinde cümleler verilmektedir ve yanlarında 5 kutucuk bulunmaktadır. Bu cümlelerden kendinizi hangi boyuta yakın olarak görüyorsanız, yakınlık derecesine göre cevapların yanındaki kutulara yalnızca "x" işareti koyunuz.

1. Beklenmedik bir olay olduğunda... Her zaman bir çözüm bulurum	☐	☐	☐	☐	☐	Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
2. Gelecek için yaptığım planların... Başarılması zordur	☐	☐	☐	☐	☐	Başarılması mümkündür
3. En iyi olduğum durumlar şu durumlardır... Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda	☐	☐	☐	☐	☐	Tam bir günlük boş bir vaktim olduğunda
4. ...olmaktan hoşlanıyorum Diğer kişilerle birlikte	☐	☐	☐	☐	☐	Kendi başıma
5. Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı... Benimkinden farklıdır	☐	☐	☐	☐	☐	Benimkiyle aynıdır
6. Kişisel konuları ... Hiç kimseyle tartışmam	☐	☐	☐	☐	☐	Arkadaşlarımla/Aile-üleriyle tartışabilirim
7. Kişisel problemlerimi... Çözmem	☐	☐	☐	☐	☐	Nasıl çözebileceğimi bilirim
8. Gelecekteki hedeflerimi... Nasıl başaracağımı bilirim	☐	☐	☐	☐	☐	Nasıl başaracağımdan emin değilim
9. Yeni bir iş/projeye başladığımda ... İleriye dönük planlama yapmam, derhal işe başlarım	☐	☐	☐	☐	☐	Ayrıntılı bir plan yapmayı tercih ederim
10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak Önemli değildir	☐	☐	☐	☐	☐	Çok önemlidir
11. Ailemle birlikteyken kendimi ...hissederim Çok mutlu	☐	☐	☐	☐	☐	Çok mutsuz
12. Beni ... Bazı yakın arkadaşlarım/aile üyelerim cesaretlendirebilir	☐	☐	☐	☐	☐	Hiç kimse cesaretlendiremez
13. Yeteneklerim... Olduğuna çok inanırım	☐	☐	☐	☐	☐	Konusunda emin değilim
14. Geleceğimin ...olduğunu hissediyorum Ümit verici	☐	☐	☐	☐	☐	Belirsiz
15. Şu konuda iyiyimdir... Zamanımı planlama	☐	☐	☐	☐	☐	Zamanımı harcama
16. Yeni arkadaşlık konusu ...bir şeydir Kolayca yapabildiğim	☐	☐	☐	☐	☐	Yapmakta zorlandığım
17. Ailem şöyle tanımlanabilir ... Birbirinden bağımsız	☐	☐	☐	☐	☐	Birbirine sıkı biçimde kenetlenmiş
18. Arkadaşlarımla arasındaki ilişkiler ... Zayıftır	☐	☐	☐	☐	☐	Güçlüdür
19. Yargılarıma ve kararlarıma ... Çok fazla güvenmem	☐	☐	☐	☐	☐	Tamamen güvenirim
20. Geleceğe dönük amaçlarım ... Belirsizdir	☐	☐	☐	☐	☐	İyi düşünülmüştür
21. Kurallar ve düzenli alışkanlıklar ... Günlük yaşamımda yoktur	☐	☐	☐	☐	☐	Günlük yaşamımı kolaylaştırır
22. Yeni insanlarla tanışmak ... Benim için zordur	☐	☐	☐	☐	☐	Benim iyi olduğum bir konudur
23. Zor zamanlarda, ailem ... Geleceğe pozitif bakar	☐	☐	☐	☐	☐	Geleceği umutsuz görür
24. Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında... Bana hemen haber verilir	☐	☐	☐	☐	☐	Bana söylenmesi bir hayli zaman alır
25. Diğerleriyle beraberken Kolayca gülerim	☐	☐	☐	☐	☐	Nadiren gülerim
26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem şöyle davranır: Birbirlerini desteklemez biçimde	☐	☐	☐	☐	☐	Birbirlerine bağlı biçimde
27. Destek alırım Arkadaşlarımdan/aile üyelerinden	☐	☐	☐	☐	☐	Hiç kimseden
28. Zor zamanlarda ...eğilimim vardır Her şeyi umutsuzca gören bir	☐	☐	☐	☐	☐	Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey bulma
29. Karşılıklı konuşma için güzel konuların düşünülmesi, benim için ... Zordur	☐	☐	☐	☐	☐	Kolaydır
30. İhtiyacım olduğunda ...						

Bana yardım edebilecek kimse yoktur	☐	☐	☐	☐	Her zaman bana yardım edebilen birisi vardır
31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar (ile) ...					
Başa çıkmaya çalışırım	☐	☐	☐	☐	Sürekli bir endişe/kaygı kaynağıdır
32. Ailemde şunu severiz ...					
İşleri bağımsız olarak yapmayı	☐	☐	☐	☐	İşleri hep beraber yapmayı
33. Yakın arkadaşlarım/aile üyeleri ...					
Yeteneklerimi beğenirler	☐	☐	☐	☐	Yeteneklerimi beğenmezler

EK:3

EMPATİ EĞİLİM ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA

Aşağıda size uyan ve uymayan özellikler sıralanmıştır. Lütfen her maddeye NE

ÖLÇÜDE KATILIP KATILMADIĞINIZI uygun kutuyu X ile işaretleyerek

belirtiniz.

1= Kesinlikle katılmıyorum

2= Katılmıyorum

3= Kararsızım

4= Katılıyorum

5= Kesinlikle katılıyorum

1. Çok sayıda dostum var.....(1) (2) (3) (4) (5)
2. Film seyrederken bazen gözlerim yaşarır.....(1) (2) (3) (4) (5)
3. Sıklıkla kendimi yalnız hissedirim.....(1) (2) (3) (4) (5)
4. Bana dertlerini anlatanlar yanımdan ferahlamışayrılırlar.....(1) (2) (3) (4) (5)
5. Başkalarının problemleri beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir.(1) (2) (3) (4) (5)
6. Duygularımıbaşkalarına iletmekte güçlük çekerim (1) (2) (3) (4) (5)
7. İnsanların film seyrederken ağlamalarıtuhafıma gider.....(1) (2) (3) (4) (5)
8. Birisiyle tartışırken bazen, dikkatim onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerine yoğunlaşır.(1) (2) (3) (4) (5)
9. Çevrede çok sevilen bir insanım.....(1) (2) (3) (4) (5)
10. Televizyondaki filmler mutlu sona ulaşınca rahatlarım.....(1) (2) (3) (4) (5)
11. Düşüncelerimi başkalarına iletmekte güçlük çektiğim olur.....(1) (2) (3) (4) (5)
12. İnsanların çoğu bencildir.....(1) (2) (3) (4) (5)
13. Sinirli bir insanım.....(1) (2) (3) (4) (5)
14. Genellikle insanlara güvenirim.....(1) (2) (3) (4) (5)
15. İnsanlar beni tam olarak anlayamıyorlar.....(1) (2) (3) (4) (5)
16. Girişken bir insanım.....(1) (2) (3) (4) (5)
17. Bir yakınıma derdimi anlatmak beni rahatlatır.....(1) (2) (3) (4) (5)

18. Genellikle hayatımdan memnunum.....(1) (2) (3) (4) (5)
19. Yakınlarım bana sık sık derdini anlatırlar.....(1) (2) (3) (4) (5)
20. Genellikle keyfim yerindedir.....(1) (2) (3) (4) (5)

ÖZGEÇMİŞ

Semra AKBAŞ 1988 yılında Ordunun Ünye ilçesinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Ünye’de tamamlamıştır.2014 Şubat’tan itibaren Bahçelievler Rehberlik Araştırma Merkezinde görev yapmaktadır.

E ğ i t i m :

Yüksek Lisans

2014-... Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Bölümü , Psikoloji(Tezli)

Lisans

2006 – 2010 İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, İstanbul

Ortaöğretim

2002 – 2006 Ünye Anadolu Lisesi, Ordu

Eğitimler:

- YÖRET Öğrenci Destek Projesi kapsamında gerçekleştirilen Yaratıcı Drama Yaşantı Grubu çalışmasında 20 saat eğitim grubu katılımcısı olunmuştur (3 Mart- 21 Nisan 2009).
- Küçük Adımlar Sertifikası (2008-2009 eğitim yılı)
- Yaratıcı Drama Liderliği Programı Liderliği 5. Aşama bitmiş olup proje aşamasındadır.(Çağdaş Drama Derneği)
- Zeka İstanbul Projesi(Zeka Testleri Eğitimi Wisc-r/S.Binet/Gesell/Porteus)
- Psikososyal Müdahale Eğitimi(30 saat)
- 7-19 Yaş Aile Eğitimi Programı Uygulayıcı Eğitimi(30 Saat)

S e m i n e r l e r :

- Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi ile Özel Ensar eğitim kurumlarının düzenlediği ‘okuk öncesinde değerler’ eğitimi (Mayıs,2008)
- MEF okullarında gerçekleştirilen ‘Sanatla Eğitim Bütünleşiyor:Psikolojik Danışmanlara Yeni Bir Bakış’ (Eylül,2008)
- Uludağ Üniversitesi 6.Pdr Ulusal Kongresi (17-18-19 Temmuz)

- II. Eğitim Psikolojisi Sempozyumu(Öğrenme ve Öğrenme Bozuklukları) (18-19 Nisan, 2009)

B e c e r i l e r :

Test becerisi

TKT 7-11 (Temel Kabiliyetler Testi)

CAS (Cognitive Assessment System)

Aldığı Ödüller

Başarı Belgesi (İstanbul MEM)